

Motivace osob ve výkonu trestu odnětí svobody ke vzdělávání

Bc. Radka Chlupová

Bakalářská práce
2022

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd

Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Radka Chlupová**
Osobní číslo: **H19491**
Studijní program: **B0111A190011 Sociální pedagogika**
Forma studia: **Kombinovaná**
Téma práce: **Motivace osob ve výkonu trestu odnětí svobody ke vzdělávání**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení terminologie a teoretických východisek z oblasti výkonu trestu odnětí svobody, rekvalifikace a motivace odsouzených ke vzdělávání.

Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu a stanovení výzkumného problému.

Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníkového šetření.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-1369-4.

MUŽÍK, Jaroslav, 2012. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-738-4.

NAKONEČNÝ, Milan, 2014. *Motivace chování*. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-830-6.

RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ, 2018. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-716-9.

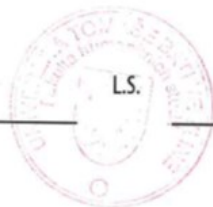
VETEŠKA, Jaroslav, 2010. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-98-3.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Eva Šalenová**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **26. ledna 2022**

Termín odevzdání bakalářské práce: **29. dubna 2022**

Mgr. Libor Marek, Ph.D.
děkan

doc. Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

Ve Zlíně dne 26. ledna 2022

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval(a) samostatně a použitou literaturu jsem citoval(a). V případě publikace výsledků budu uveden(a) jako spoluautor.

Ve Zlíně 17. 4. 2022

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlášení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tématem bakalářské práce je motivace odsouzených ke vzdělávání, konkrétně k rekvalifikačnímu vzdělávání ve Věznicích Znojmo a Příbram. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. Teoretická část vymezuje prostřednictvím odborné literatury oblast výkonu trestu odnětí svobody, pojmy penologie a penitenciaristika, program zacházení a představuje instituci Vězeňské služby ČR. Dále se zabývá vzděláváním dospělých a odsouzených, u kterých se zaměřuje na jejich motivaci ke vzdělávání. Praktická část zahrnuje kvantitativní výzkum realizovaný pomocí dotazníkového šetření, jehož výsledky jsou podkladem pro vyhodnocení cíle této práce, a to zjištění motivačních faktorů odsouzených k rekvalifikačnímu vzdělávání. Práce dále zjišťuje, jak hodnotí odsouzení průběh rekvalifikačního kurzu, výkon učitele, jaké bariéry vnímají ve vzdělávání, odhaluje očekávání odsouzených týkající se jejich mzdových představ, zájmu o práci v oboru studia a o případné další vzdělávání. Z výsledků výzkumného šetření a jejich interpretace vychází závěrečné doporučení pro praxi.

Klíčová slova: motivace, vzdělávání, rekvalifikační vzdělávání, výkon trestu odnětí svobody, odsouzení.

ABSTRACT

The topic for my bachelor thesis is the motivation for education with convicts, namely for requalification courses in the prison houses of Znojmo and of Příbram, the Czech Republic. The thesis consists of two parts, the theoretical and the practical. In the theoretical part, I have used available expert sources to define the field of service of a term of imprisonment, the terms like penology and penitentiaries, the treatment programme, and I have introduced the institution of the Prison Service of the Czech Republic. Furthermore, I have dealt with the education of adult people and convicts, focusing on their motivation for education. The practical part of the thesis includes a quantitative research which I carried out by means of a questionnaire whose results are the basis for evaluating the goal of this thesis, particularly to ascertain the motivation factors for requalification courses with the convicts. Furthermore, I have tried to find out what the convicts think of the requalification courses, of the performance of the teacher, what obstacles they think there are in their education, what expectations the convicts have in terms of their wages or salaries, in terms of their interest in working in the field of their study and possibly, in terms of their further education. The questionnaire results and their interpretation are the basis for the final recommendations for further practice.

Keywords: motivation, education, requalification courses, service of a term of imprisonment, the convicts.

Dovoluji si poděkovat Mgr. Evě Šalenové za ochotu a velmi cenné rady při vedení mé bakalářské práce. Dále mé velké poděkování patří Vězeňské službě ČR za umožnění realizace výzkumu a zaměstnancům, kteří mi byli nápomocí při jeho realizaci.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
TEORETICKÁ ČÁST.....	12
1 TREST ODNĚTÍ SVOBODY.....	13
1.1 VÝKON TRESTU ODNĚTÍ SVOBODY.....	13
1.2 HISTORICKÁ VÝCHODISKA VĚZEŇSTVÍ.....	14
1.3 PENOLOGIE A PENITENCIARISTIKA.....	17
1.3.1 Program zacházení.....	18
1.4 VĚZEŇSKÁ SLUŽBA ČR.....	20
2 VZDĚLÁVÁNÍ.....	22
2.1 KONCEPT CELOŽIVOTNÍHO UČENÍ A VZDĚLÁVÁNÍ.....	22
2.2 VZDĚLÁVÁNÍ DOSPĚLÝCH.....	23
2.2.1 Rekvalifikační vzdělávání.....	25
2.3 VZDĚLÁVÁNÍ ODSOUZENÝCH VE VÝKONU TRESTU.....	26
3 MOTIVACE KE VZDĚLÁVÁNÍ.....	28
3.1 MOTIVACE.....	28
3.2 DRUHY MOTIVACE.....	30
3.2.1 Intrinsická a extrinsická motivace.....	30
3.2.2 Vědomá a nevědomá motivace.....	30
3.2.3 Primární a sekundární motivace.....	31
3.3 TEORIE MOTIVACE.....	31
3.3.1 Maslowova hierarchie potřeb.....	32
3.3.2 Teorie C.R. Rogerse.....	33
3.4 MOTIVACE KE VZDĚLÁVÁNÍ.....	33
3.4.1 Motivace odsouzených ke vzdělávání.....	34
PRAKTICKÁ ČÁST.....	36
4 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	37
4.1 VÝZKUMNÝ PROBLÉM.....	37
4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	38
4.3 VÝZKUMNÉ CÍLE.....	38
4.4 VÝZKUMNÝ SOUBOR.....	39
4.5 METODA SBĚRU DAT A OKOLNOSTI VÝZKUMU.....	39
4.5.1 Dotazník.....	39

4.5.2	Předvýzkum	40
4.5.3	Realizace výzkumu	41
5	ANALÝZA DAT	42
5.1	IDENTIFIKACE ODSOUZENÝCH.....	42
5.1.1	Věk odsouzených.....	42
5.1.2	Nejvyšší dosažené vzdělání odsouzených	43
5.1.3	Počet výkonů trestu.....	43
5.2	MOTIVACE ODSOUZENÝCH K ZAHÁJENÍ REKVALIFIKAČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	44
5.3	KLADY A BARIÉRY REKVALIFIKAČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	47
5.3.1	Klady vzdělávání z pohledu odsouzených.....	47
5.3.2	Bariéry ve vzdělávání z pohledu odsouzených.....	49
5.4	OČEKÁVÁNÍ ÚČASTNÍKŮ REKVALIFIKAČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ	50
5.4.1	Finanční očekávání	50
5.4.2	Zájem o práci v oboru.....	52
5.4.3	Zájem o další vzdělávání	53
5.5	HODNOCENÍ REKVALIFIKAČNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	53
6	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ A DISKUSE	56
6.1	Doporučení pro praxi.....	60
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	63
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	68
	SEZNAM OBRÁZKŮ	69
	SEZNAM TABULEK.....	70
	SEZNAM GRAFŮ	71
	SEZNAM PŘÍLOH.....	72

ÚVOD

V současné době patří vzdělávání mezi neodmyslitelné součásti lidského života. Dle Plamínka (2014, s. 19) lidé zvyšují svůj potenciál prostřednictvím dvou procesů - učení a vzdělávání. Učení lze chápat jako osvojování nového, vzdělávání jako „organizované učení“ – záměrné osvojování nového.

Není výjimkou, že se se vzděláváním setkáváme i ve vězeňském prostředí. Zde je velmi důležitou součástí práce s odsouzenými, protože šance získat vzdělání, a především to profesní, je pro odsouzené možností, jak se znovu zařadit do společnosti, získat stabilní zaměstnání, peněžní příjem a předcházet tak opakované trestné činnosti. Právě snížení recidivy je jedním z hlavních bodů Koncepce českého vězeňství do roku 2025 a vzdělávání je zdůrazňováno jako jedna z možností, jak tohoto cíle dosáhnout (Koncepce vězeňství do roku 2025, ©2022, s.22-23).

Proto je důležité zaměřit se na problematiku vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody (dále jen „odsouzených ve VTOS“) a jejich motivaci, která je vede k dalšímu profesnímu vzdělávání v podobě rekvalifikačního vzdělávání, v čem spočívá a je tématem této bakalářské práce. Aktuálnost tématu vzdělávání samotného dokresluje i společenské dění, kdy není výjimkou, že lidé mění z různých důvodů během produktivního života své profese, a to i několikrát. S tímto fenoménem se mohou mnozí setkat i ve svém blízkém okolí. Téma jsem si nevybrala jenom z těchto důvodů, ale i proto, že ve věznicích pracuji několik let.

Cílem bakalářské práce je zjistit motivaci odsouzených ve VTOS ke vzdělávání s akcentem na rekvalifikační vzdělávání. Budeme zjišťovat, jaké motivační faktory stojí primárně za rozhodnutím odsouzených se dále vzdělávat a které z bariér ve vzdělávání vnímají jako významné. Důležitá budou i zjištění o tom, zda odsouzení chtějí po ukončení VTOS v oboru studia pracovat, zda mají reálnou představu o výši mzdy ve studovaném oboru a zda mají zájem o případné další vzdělávání. Dále budeme zjišťovat míru spokojenosti odsouzených s průběhem rekvalifikačního vzdělávání a výkonem učitele.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se zabývá objasněním pojmu trest a právní úpravou týkající se VTOS, představuje vědní obory, které se zabývají výkonem a účinky trestu i VTOS. Tato část se zaměřuje i na podání uceleného historického přehledu vývoje vězeňství u nás. Součástí je i představení instituce Vězeňské služby České republiky (dále jen „Vězeňská služba ČR“), která zajišťuje výkon vazby,

výkon zabezpečovací detence a VTOS. V rámci části vzdělávání se zaměříme na objasnění konceptu celoživotního učení a vzdělávání dospělých, na rekvalifikační vzdělávání a problematiku vzdělávání odsouzených ve VTOS. Poslední teoretická část se zabývá motivací ke vzdělávání, soustřeďuje se na pojem motivace, druhy a teorie motivace, motivaci ke vzdělávání a motivaci odsouzených ke vzdělávání.

Praktická část bakalářské práce je zaměřena na samotné výzkumné šetření. V úvodu této části je formulován výzkumný problém, na který navazují výzkumné otázky a cíle. Pro zpracování praktické části byl zvolen kvantitativní výzkum realizovaný formou dotazníkového šetření ve vybraných věznicích Znojmo a Příbram. Získaná data byla poté interpretována a analyzována. Tato část obsahuje i shrnutí výsledků a diskusi. V závěru práce jsou formulována doporučení pro praxi, která vyplývají jak z poznatků teoretických, tak vychází z výstupu výzkumného šetření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 TREST ODNĚTÍ SVOBODY

V bakalářské práci se zabýváme motivací odsouzených ve VTOS ke vzdělávání. V této první části práce se věnujeme objasnění pojmu trestu a právní úpravě týkající se VTOS. Dále pojednáváme o vězeňství z hlediska jeho historického vývoje u nás a představujeme vědní obory zabývající se jak výkonem trestu a účinky trestu, tak VTOS. V samotném závěru této kapitoly představujeme Vězeňskou službu ČR, jakožto instituci zajišťující dle platné legislativy výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a VTOS.

1.1 Výkon trestu odnětí svobody

Mařádek (2003, s. 92) v obecné rovině hovoří o trestu jako o určitém opatření, které je přijato za provinění, přičemž trest odnětí svobody je ukládán na základě pravomocného rozhodnutí soudu. Veteška (2015, s. 150) se o trestu vyjadřuje jako o určité formě sankce za jednání, kterým byla porušena společenská norma. Míra sankce je odvislá od závažnosti porušení určité normy a trest v této souvislosti chápe jako právní následek trestného činu.

V demokratických společnostech a právních státech je trest odnětí svobody, který je ukládán fyzickým osobám v nepodmíněné formě sankcí, nejpřísnější a zároveň i nejuniverzálnější. Realizuje se ve specifických podmínkách výkonu trestu. Trest odnětí svobody je vykonáván v ústavech nebo ve věznicích (Brunová, 2020, s.11). *„Trest odnětí svobody jako specifická společenská sankce za „prokázané“ delikventní jednání představuje velmi závažný životní zlom, zejména u prvotrestaného a prvovězněného jedince. Jedinec, který byl trestán a byl ve vězení, získává roli kriminálního. Ta představuje silné sociální stigma“* (Vágnerová, 2004 cit. podle Fischer a Škoda, 2014, s. 196).

Právní úprava výkonu trestu v České republice (dále jen „ČR“) se nachází v několika právních předpisech různé právní síly, a to dle členění z hlediska hierarchie v Ústavě ČR č. 1/1993 Sb., ve znění pozdějších ústavních zákonů a Listině základních práv a svobod č. 2/1993 Sb., v platném znění. Dále se jedná o Trestní zákoník ČR č. 40/2009 Sb., ve znění pozdějších předpisů, který obsahuje několik ustanovení o trestu v nepodmíněné formě. Vyvozování trestní odpovědnosti a ukládání trestů mladistvým je obsaženo v ustanoveních zákona o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Některé aspekty výkonu trestu odnětí svobody jsou obsaženy v Trestním řádu č. 141/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů. Rámcová úprava podmínek VTOS a další členění související s typem věznic, práv a povinností odsouzených, charakteristika programu zacházení, kázeňských trestů, odlišnosti výkonu trestu u některých skupin odsouzených,

včetně propuštění z výkonu trestu je obsažena v zákoně č. 169/1999 Sb., o VTOS a o změně některých souvisejících zákonů ve znění pozdějších předpisů. Podrobnosti podmínek VTOS jsou obsaženy ve vyhlášce Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ŘVTOS“). Vnitřní chod a organizace výkonu trestu v jednotlivých věznicích je upravena vnitřním vězeňským řádem. Ředitelé jednotlivých věznic tento vnitřní řád, který obsahuje denní rozvrh chodu věznice a činnost odsouzených ve věznici, stanovují se souhlasem generálního ředitelství Vězeňské služby ČR v souladu s § 14 zákona o VTOS. (Brunová, 2020, s. 146-147)

Účel výkonu trestu vychází z platné právní úpravy a spočívá dle Mařádka (2003, s. 93) v ochraně společnosti před pachateli trestných činů a zabránění těmto jedincům v jejich dalším páčání. Důležitou roli zde má výchovné působení, a to z důvodu, aby odsouzení vedli řádný život a tím se také působilo výchovně i na další členy společnosti. Výkonem trestu ovšem nesmí být ponížena lidská důstojnost.

Orgánem zajišťujícím výkon trestu dle zákona o VTOS na našem území je Vězeňská služba ČR, která provádí střežení odsouzených, dozor nad nimi, metody zacházení s odsouzenými a stanovené podmínky výkonu trestu. Místem VTOS jsou dle zákona o VTOS věznice nebo zvláštní oddělení vazební věznice, přičemž tyto zrušuje a zřizuje ministr a jejich správu vykonává Vězeňská služba ČR. (ČESKO, 1999a)

1.2 Historická východiska vězeňství

Vězení by měla sloužit dle Giddense a Suttona (2013, s. 889) v jeho samotném principu k polepšení jednotlivců a jejich přípravě na budoucí řádný život ve společnosti. Také by vězení mělo být odstrašujícím prostředkem v páčání další trestné činnosti jednotlivců. Vězení tedy slouží, jak uvádí Giddens a Sutton (2013, s. 896), jak k ochraně společnosti, tak i k převýchově odsouzených. Tyto principy ovšem nenalezneme v historii vězeňství od samotného počátku.

Jůzl (2017, s. 54-57) v souvislosti s otrokářskou společností uvádí, že vězení byla místem, kde probíhala nucená izolace a střežení jedinců. Trest byl v této době spojován zejména s odplatou. Využívalo se trestů smrti, peněžitých pokut, zmrzačení těla a vyhnanství. Poměrně složitým obdobím byl i středověk, pro který byla typická krutost, bylo zdokonaleno mučení a týrání jedinců. Důležité místo zde měl i trest odnětí svobody, který byl v té době chápán jako odplata nebo donucení k přiznání viny. Vůbec první názory na humanizaci vězeňství a jeho preventivní účinky se objevují na přelomu středověku a novověku.

V druhé polovině 18. a 19. století se objevují snahy o zlepšení stavu vězeňství. Setkáváme se s novými názory na vězeňství a působí v tomto období i osobnosti, které se vězeňstvím zabývají. Lze hovořit o modernizaci vězeňství zejména v evropských zemích (Jůzl, 2017, s. 58). Začátky vězeňství v našich zemích nalzáme v období poloviny 18. století. V tomto období dochází ke změně způsobu z pouhého věznění na vězeňství, přičemž se jedná o proces časově dlouhodobý a souvisí s budováním nových trestnic (Uhlík, 2006, s. 116-117).

Změny, které se promítají v oblasti zákonů, lze datovat do druhé poloviny 18. století do doby vlády Marie Terezie. V tomto období je vydán nový trestní zákoník (1768) (Uhlík, 2006, s. 119). Poté následuje vydání Všeobecného zákoníku o zločinech a trestech (1787) za vlády Josefa II. v době plného osvícenského absolutismu a nastupuje tak nová cesta humanizace trestání. Objevuje se i myšlenka, že trest by neměl být pouhou odplatou za zločin, ale měl by přispět i k nápravě provinilce (Uhlík, 2006, s. 126-127).

Významnou osobností spojenou historicky s vězeňstvím na našem území je František Josef Řezáč (1819-1879), který byl českým vlastencem, katolickým knězem, pedagogem se sociálním cítěním a zároveň i reformátorem a zakladatelem moderních vězeňských metod. Zločinnost vnímal jako společenské zlo, které je nutné překonávat šířením dobra. Lze ho přirovnat k J. A. Komenskému v myšlenkách o prosazování dobra a nápravě lidské společnosti prostřednictvím vzdělávání a mravní výchovy jednotlivců. Při zacházení s vězni uplatňoval pedagogické a didaktické principy. (Kýr, 2019)

Až do poloviny 20. století byl velmi významným rozdíl mezi označením trestnice a věznice. Věznice byly zřizovány při okresních nebo krajských soudech a nesloužily k výkonu trestu odnětí svobody, ale k výkonu vazby pro jedince obviněné nebo obžalované, tedy osoby dosud neodsouzené. Trestnice byly místa, která sloužila již k samotnému výkonu trestu potrestaných, tedy kriminálních trestanců a politických vězňů. Teprve rokem 1994 je v ČR zaveden jednotný pojem věznice, které slouží k výkonu vazby nebo trestu, a toto označení se používá dodnes. (Paleček, 2017)

K velkému rozmachu vězeňství u nás dochází až po roce 1918 po vzniku samostatného Československa, kdy jsou zaváděny moderní přístupy a prvky (Sochůrek, 2007, s. 16). Věznice a trestnice, které byly převzaty z období rakousko-uherského mocnářství, byly v důsledku válečných let první světové války značně poznamenány. Byly neudržované a zanedbané. Přesto všechno se podařilo uvést do provozu soustavu trestnic a věznic, které byly schopny provozu bez větších úprav, a začalo se zde plně uplatňovat nové zacházení s vězni. Tyto metody již odpovídaly tehdejší evropským normám. V té době bylo v

Československu zřízeno šest trestnic pro muže odsouzené k trestu odnětí svobody s délkou trvání více než 1 rok až na doživotí. Mimo to také existovaly dvě justiční polepšovny pro chlapce do 21 let a samostatná ženská trestnice. (Uhlík, 2006, s. 219-220)

Období nacistické okupace přerušilo rozvoj vězeňství a Uhlík (2006, s. 250) jej charakterizuje jako období, v němž probíhaly popravy vězňů nejen na základě různých rozsudků německých soudů, ale i na základě telefonických příkazů s dodatečným písemným potvrzením. Mnohdy docházelo i ke svévolným vraždám vězňů bez rozsudků.

Pro poválečná 50. léta 20. století je dle Sochůrka (2007, s. 16) typický zlom v systematickém budování vězeňství. Vězení slouží nejenom k uvěznění kriminálních pachatelů, ale i pro lidi odsouzené za politické delikty nebo pro ty, co se staly nepohodlnými stávajícímu režimu. Dle Brunové (2020, s. 35) tato kategorie odsouzených vzniká v souvislosti s přijetím zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu lidově demokratické republiky. Pro toto období byly dle Uhlíka (2006, s.272) typické špatné pracovní i životní podmínky vězňů.

Určitý zlom a posun k moderním vězeňským standardům nastává v 60. letech 20. století, a to dle Brunové (2020, s. 43) prostřednictvím Minimálních standardních pravidel pro zacházení s odsouzenými, k jejichž realizaci dochází až v roce 1965. Sochůrek (2007, s. 16) konstatuje, že v tomto období je v platnosti zákon o VTOS č. 59/1965 Sb., dochází ke zrušení třídního dělení odsouzených a nastupuje členění dle kriminálního narušení. Ve věznicích začínají působit pedagogové a psychologové, je posilována výchovná práce s vězni a zkvalitněna lékařská péče. Brunová (2020, s. 47) hovoří o tom, že trest odnětí svobody se vykonával ve třech nápravněvýchovných skupinách a o zařazení odsouzeného do konkrétní skupiny rozhodoval soud.

V 70. a 80. letech 20. století, které je označováno jako období normalizace, dochází k úpadku odbornosti vězeňského personálu (Uhlík, 2006, s. 303). Velmi významným je rok 1989, kdy se změny ve společnosti promítají i do oblasti vězeňství. V této době vypukne řada nepokojů ve většině věznic, což lze přičítat odrazu stavu vězeňství, v jakém se v této době nacházelo, a rovněž k chování příslušníků Sboru národní bezpečnosti. Napětí v této době eskaluje a odsouzení požadují propuštění a amnestii za své činy. Amnestie je vyhlášena k 1.1.1990 tehdejším prezidentem Václavem Havlem. Bohužel se v letech 1990-1992 opět statistiky trestné činnosti plní a v krátkém čase se osoby propuštěné opět dostávají do výkonu trestu (Brunová, 2020, s. 53). 1.1.1993 dochází k rozdělení státu na Českou a Slovenskou republiku. ČR přijímá Evropská vězeňská pravidla, která směřují k modernizaci a

zkvalitnění podoby českého vězeňství a dochází rovněž ke změnám v oblasti legislativy a postupnému přepracování právních předpisů v této oblasti (Brunová, 2020, s. 57-63).

1.3 Penologie a penitenciaristika

Penologie pochází z latinského slova poena, které můžeme přeložit jako trest a z řeckého slova logos, tedy nauka. Penologii lze definovat jako vědu o trestech a trestání nebo jako vědu o výkonu trestu a jeho účincích (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018, s. 7). Jůzl (2017, s. 11) hovoří o tom, že někteří autoři začleňují tuto vědu pod právní vědy nebo kriminologii a jiní odborníci ji zase považují za součást speciální pedagogiky, případně sociální pedagogiky. Je zastáncem názoru, že penologie je v současnosti samostatnou, společenskou a multidisciplinární vědou, která má vlastní předmět zkoumání.

Podobně začleňují penologii Raszková a Svoboda Hoferková (2018, s.12), které ji řadí mezi vědy transdisciplinární a má velmi blízko ke kriminálním vědám, tedy kriminologii, trestněprávní vědě, kriminální politice a také k psychologii, psychiatrii, pedagogice, etopedii a sociální práci. Z ostatních vědních oborů je blízka i filozofii, etice, ekonomii nebo politologii.

Jůzl (2017, s. 12-13) uvádí, že nelze jednoznačně určit, kdo první použil termín penologie v souvislosti s tresty a trestáním. Hovoří o několika významných jménech odborníků zabývajících se penologií a rovněž konstatuje, že dle předního českého penologa a penitenciaristy Ondřeje Hladíka se lze domnívat, že tento termín se odborně objevuje v západní Evropě a USA až od 60. let 20. století.

V našich podmínkách byl tento pojem rozšířen docentem Jiřím Čepelákem (1915-1989) (Jůzl, 2017, s. 13). Penologií se začal zabývat od roku 1966 a stal se vůdčí osobností Výzkumného ústavu penologického pod resortem Ministerstva spravedlnosti, který řídil, a prosazoval zde vlastní vědeckopedagogickou činnost. Kladl důraz na dodržování lidských práv v podmínkách vězeňství ve smyslu Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni, jež byly vydány OSN v roce 1958. Činnost Výzkumného ústavu penologického byla zrušena v roce 1980 rozhodnutím ministerstva spravedlnosti. (Jůzl, 2012, s. 50-51)

V posledních dvaceti letech se s pojmem penologie v českém vězeňství užívá souběžně i pojem penitenciaristika. Dle Jůzla (2017, s.13-14) je hlavní rozdíl mezi penologií a penitenciaristikou v tom, že penologie se zabývá všemi druhy trestů, jejich výkonem a účinky, oproti tomu penitenciaristika se zaměřuje jen na vězeňství a zabývá se tedy výkonem

a účinkem trestu odnětí svobody. Penologie je širší pojem a zahrnuje celou škálu dalších trestů, především alternativních. Jedná se tedy o tresty, které nejsou spojené s odnětím svobody, ale které je soudce oprávněn uložit po zhodnocení, že pachatel trestného činu není na svobodě nebezpečný.

Penitenciariстика pochází z latinského slova *paenitentia*, tedy lítost nebo změna mínění, smýšlení, polepšení nebo napravení, a je oblastí nepodmíněného trestu odnětí svobody (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018, s. 9). Pojem penitenciární je označením pro vězeňský, týkající se vězeňství nebo zacházení s vězni. V souvislosti s tím se často užívá ve spojení s penitenciárním procesem či péčí, které chápeme jako proces polepšení, nápravy, pozitivní změny v chování (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018, s. 10). Obdobně hovoří i Mařádek (2003, s. 49) v souvislosti s použitím pojmu penitenciární místo vězeňský, a to v situacích, když chceme zdůraznit, že za podstatu samotného věznění nepovažujeme jen represí, tedy tvrdé zacházení, ale i nápravu, převýchovu a resocializaci. Dále na tyto pojmy navazuje i péče postpenitenciární, kterou lze definovat jako péči o propuštěné vězně (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018, s. 10). V literatuře se lze setkat i s pojmem penitenciární pedagogika, která se zabývá výchovou a vzděláváním odsouzených ve VTOS, resp. výchovným působením na vězněné osoby. Někteří autoři ji považují za součást penologie, jiní ji řadí do speciálně pedagogických věd. (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018, s. 14)

1.3.1 Program zacházení

Program zacházení s odsouzeným je dle Jůzla (2017, s. 363) jádrem penitenciární pedagogiky. Jedná se o aplikaci složek výchovy do penitenciární praxe, která se uplatňuje v procesu resocializace a reintegrace u odsouzených. Program zacházení nahradil dříve používaný pojem resocializační program. Resocializace je dle Mařádka (2003, s.76) složitým procesem, ve kterém dochází k nápravě, převýchově a změně vadné socializace. V penitenciárních podmínkách je označována socializací korektivní. Jejím nejdůležitějším cílem je změnit osobnost odsouzeného určitým směrem tak, abychom u něj našli určitou kvalitu psychiky, která bude zaručovat schopnost ubírat se v dalším chování a činnostech žádoucím společenským směrem bez páchaní trestné činnosti. S pojmem resocializace velmi úzce souvisí dle Mařádka (2003, s. 75) pojem reintegrace. V tomto procesu se jedná o pokus o dosažení opětovné integrace, začlenění se jedince do skupiny, ze které se sám vyřadil pácháním trestné činnosti, a to za pomoci resocializace. Úspěšná reintegrace je tedy možná jen efektivní resocializací.

Zákon č. 169/1999 Sb., o VTOS a o změně některých souvisejících zákonů, upravuje problematiku zacházení s odsouzenými. Stanovuje povinnost odsouzeného dodržovat vnitřní řád věznice, který vymezuje činnosti povinné nebo dobrovolné u jednotlivých skupin odsouzených. Konkrétní povinné činnosti, kterých se odsouzený zúčastňuje, jsou stanoveny v programu zacházení a ten je individuálně každému odsouzenému stanoven jako základní forma cílevědomého a komplexního působení na jeho osobnost s cílem připravit jej na soběstačný život po propuštění z výkonu trestu. Tento program se nezpracovává u odsouzených, jejichž trest nebo jeho zbytek nepřesahuje výměru 3 měsíců. Věznice odsouzeným na základě komplexní zprávy, která je shrnutím výsledků psychologických, pedagogických, sociálních, případně i lékařského posouzení, vyhodnocení rizik a potřeb k osobě odsouzeného, zvolí vhodný program zacházení, jedná se o konkrétně formulovaný cíl působení na odsouzeného (ČESKO, 1999a). K tomuto účelu využívá Vězeňská služba ČR prediktivní nástroj SARPO (Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených), který byl zaveden do penitenciární praxe 1.11.2012 (Drahý, Hůrka a Petras, 2018). Program zacházení je dle zákona o VTOS sestaven skupinou specialistů oddělení výkonu vazby a trestu vzhledem k délce trestu, charakteristice osobnosti a příčin trestné činnosti odsouzeného (ČESKO, 1999a).

Program zacházení s odsouzenými se dle vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává ŘVTOS ve znění pozdějších předpisů, člení na:

- pracovní aktivity,
- vzdělávací aktivity,
- speciální výchovné aktivity,
- zájmové aktivity,
- oblast utváření vnějších vztahů.

Program zacházení s jednotlivými odsouzenými schvaluje ředitel věznice nebo jeho zástupce. Úspěšnost plnění programu je v pravidelných intervalech vyhodnocována, odsouzený je s výsledky prokazatelně seznámen a program je rovněž aktualizován za účasti odsouzeného v souladu s mírou úspěšnosti jeho plnění. Plnění programu zacházení, charakteristika osobnosti odsouzeného a možnosti jeho resocializace, chování, jednání a postoje odsouzeného ke spáchanému trestnému činu jsou velmi významnými skutečnostmi při zařazování odsouzených do prostupných skupin vnitřní diference, tedy vnitřního členění věznice dle stupně zabezpečení. (ČESKO, 1999b)

1.4 Vězeňská služba ČR

Práce se zabývá vzděláváním odsouzených v prostředí VTOS. Instituce zajišťující výkon vazby, výkon zabezpečovací detence a VTOS dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní ČR, ve znění pozdějších předpisů, je Vězeňská služba ČR s účinností od 1.1.1993. V § 29 je vymezeno, že do té doby Sbor nápravné výchovy ČR se zrušuje a práva a závazky s účinností zákona přechází na Vězeňskou službu ČR. V § 1 tohoto zákona se jedná o její vymezení jako ozbrojeného bezpečnostního sboru zařazeného pod resort ministerstva spravedlnosti, který řídí generální ředitel Vězeňské služby ČR a který je tvořen organizačními jednotkami, jimiž jsou generální ředitelství, vazební věznice, věznice, ústavy pro výkon zabezpečovací detence, Střední odborné učiliště a Akademie Vězeňské služby ČR. Tento zákon také v Hlavě první podrobněji stanovuje úkoly vězeňské služby, její organizaci a řízení. V dalších ustanoveních zákona se hovoří o povinnostech a oprávnění příslušníků Vězeňské služby ČR, o zpracování osobních údajů a v samotném závěru o hospodářské činnosti Vězeňské služby ČR. (ČESKO, 1992)

Dle zákona č. 169/1999 Sb., o VTOS a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, se věznice dle způsobu vnějšího střežení, režimu a zajištění bezpečnosti člení do dvou typů:

- a) s ostrahou,
- b) se zvýšenou ostrahou.

Vedle těchto základních typů jsou zřízeny i zvláštní věznice pro mladistvé a pro ženy. V rámci jedné věznice mohou být zřízena oddělení různých typů. O zařazení odsouzeného do konkrétního typu věznice rozhoduje soud. Vnitřní členění věznic s ostrahou se dále dle stupně zabezpečení člení na oddělení:

- a) s nízkým stupněm zabezpečení,
- b) se středním stupněm zabezpečení,
- c) s vysokým stupněm zabezpečení.

Do těchto oddělení jsou odsouzení umísťováni dle míry vnějšího a vnitřního rizika. Vnější riziko je určené mírou nebezpečnosti odsouzeného pro společnost v souvislosti s jeho trestnou činností, vnitřní riziko vyjadřuje míru rizika ohrožení bezpečnosti během výkonu trestu s ohledem na individuální charakteristiku odsouzeného. O umístění odsouzeného do některého z oddělení věznice s ostrahou rozhoduje ředitel věznice. (ČESKO, 1999a)

Tabulka 1 Členění odsouzených dle nařízeného typu věznice v roce 2020

Stav k 31.12.	S ostrahou	Se zvýšenou ostrahou	Mladiství	Celkem
2020	16394	1146	72	17612

Zdroj: (Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020, ©2022)

Z organizační struktury k 31.12.2020 vyplývá, že se v České republice nacházelo 35 věznic, z toho 10 věznic vazebních (Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020, ©2022, s.16). Co se týká ústavů pro výkon zabezpečovací detence (dále jen „ÚpVZD“), tak ty jsou spojeny s věznicí a ve druhém případě s vazební věznicí, a proto nejsou do tohoto výčtu započteny. Jedná se o Věznici a ÚpVZD Opava a Vazební věznici a ÚpVZD Brno (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018, s.78-79). V pořadí třetí ÚpVZD je nově od 13.1.2022 zřízen ve Vazební věznici a ÚpVZD Praha Pankrác (Vazební věznice a ÚpVZD Praha Pankrác, ©2022). ÚpVZD vznikly na základě zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů. Zabezpečovací detence je vykonávána v rámci těchto ústavů se zvláštní ostrahou s léčebnými, psychologickými, vzdělávacími, pedagogickými rehabilitačními a činnostními programy (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018, s.78-79). Zaměstnanci Vězeňské služby ČR jsou tvořeni příslušníky a občanskými zaměstnanci (Raszková a Svoboda Hoferková, 2018, s. 81).

Tabulka 2 Fyzický počet zaměstnanců Vězeňské služby ČR (k 31.12.)

Rok	Příslušníci		Občanští zaměstnanci		Celkem
	Muži	ženy	Muži	ženy	
2020	6016	977	2181	2144	11318

Zdroj: (Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020, ©2022)

2 VZDĚLÁVÁNÍ

V této části bakalářské práce se budeme zabývat vzděláváním dospělých. V úvodu objasníme koncept pojmu celoživotního učení, vzdělávání dospělých a další profesní vzdělávání zaměřené na rekvalifikační vzdělávání. Rovněž budeme řešit problematiku vzdělávání odsouzených ve VTOS.

2.1 Koncept celoživotního učení a vzdělávání

Celoživotní učení/vzdělávání je charakterizováno jako veškerá činnost, která je účelná a souvisí s učením, a to jak v rovině formální, tak rovině neformální. Realizuje se průběžně a jejím cílem je zdokonalit znalosti, dovednosti a také odborné předpoklady člověka. Jedná se o nepřetržitý celoživotní proces, v jehož rámci dochází k doplňování a prolínání výše uvedených formálních a neformálních forem. Aktuálně je více preferován pojem celoživotní učení, který zdůrazňuje, že zodpovědnost v získávání a rozvíjení schopností a dovedností, znalostí a kompetencí je na straně jedince. Tento proces se člení na dvě základní etapy, a to na počáteční a další vzdělávání. (Průcha a Veteška, 2012, s.52) Celoživotní učení by mělo rovněž zajistit, aby člověk získal pozitivní postoj k učení a naučil se učit (Veteška, 2010, s.10).

Jedná se tedy o koncepci založenou na potřebě neustálé kultivace člověka a chápeme ji jako zásadní změnu v rámci celého vzdělávání, která obsahuje všechny možnosti učení, jak v tradičních vzdělávacích institucích vzdělávacího systému, tak mimo něj. Celoživotní učení je tedy chápáno jako propojený celek, který umožňuje přechody mezi vzděláváním a zaměstnáním a který nabízí možnost získat stejnou kvalifikaci a kompetence různými cestami v průběhu života člověka (Palán a Langer, 2008, s.43). Základ konceptu celoživotního učení se přesouvá do problematiky odborného vzdělávání a přípravy, jenž je důležitá v rámci uplatnění se v pracovním životě (Veteška a Tureckiová, 2008, s. 14).

Celoživotní učení se od poloviny 90. let 20. století stává velmi významným tématem, a to prakticky ve všech zásadních dokumentech vzdělávací politiky nejenom Evropské unie, ale i dalších mezinárodních organizací a rovněž české vzdělávací politiky (Rabušicová a Rabušic, 2008, s. 19). Celoživotní učení je spjato pouze s časovým rozpětím, a proto byl zaveden i pojem aktualizovaný „všeživotní učení“ (life-wide learning). Jedná se o vzdělávání v celé škále aktivit člověka. Je posunem od institucionálního pojetí vzdělávání k rozvoji dalších forem. Všeživotní učení je detailněji členěno v Memorandu o celoživotním učení (2000) (Průcha a Veteška, 2012, s. 53). Memorandum věnuje pozornost rozšíření

učení bez ohledu na životní etapu, ve které se člověk nachází, místo, čas a formu učení (Veteška a Tureckiová, 2008, s.17).

V rámci systému celoživotního učení tak rozlišujeme vzdělávání na formální, neformální a informální učení:

- **Formální vzdělávání** je realizováno ve vzdělávacích institucích (školách). V rámci legislativy je vymezena funkce, cíle, obsahy, organizační formy a rovněž způsoby, jakým je formální vzdělávání evaluováno, tedy posuzováno, hodnoceno. Hovoříme zde o vzdělávání na stupni základním, středním a vysokoškolském. V rámci tohoto vzdělávání získává absolvent vysvědčení, diplom nebo certifikát.
- **Neformální vzdělávání** se realizuje formou kurzů a seminářů, a to zejména v zařízeních zaměstnavatelů, soukromých vzdělávacích institucí, neziskových organizací a také v klasických školách. Zde získává jedinec vědomosti, dovednosti, zkušenosti a kompetence, které posléze mohou vést k lepšímu společenskému a pracovnímu uplatnění. Tento typ vzdělávání nevede k ucelenému stupni vzdělání. Lze sem zařadit kurzy cizích jazyků, počítačové a rekvalifikační kurzy, krátkodobá školení a povinná školení zaměstnanců.
- **Informální učení** je proces, jehož prostřednictvím získává jedinec vědomosti a osvojuje si dovednosti, postoje, kompetence prostřednictvím zkušeností z každodenního života v zaměstnání, rodině, ve volném čase a zde vykonávaných činnostech. Specifikem tohoto učení je, že není institucionalizované, je nesystematické a neorganizované. (Palán a Langer, 2008, 101-102)

Celoživotní učení je otevřeno všem, bez ohledu na věk, zájem, nadání nebo společenské postavení s možností využít lidský potenciál. Pro všechny se tak otevírá možnost „*druhé šance*“, přehodnocení své cesty ke vzdělávání a nápravy svých chybných rozhodnutí z minulosti. V centru pozornosti je učící se jedinec a jeho potřeby. (Veteška a Tureckiová, 2008, s.16)

2.2 Vzdělávání dospělých

Vědní obor, který se zabývá vzděláváním dospělých a je součástí systému sociálních věd, se nazývá andragogika. Jejím předmětem je učící se dospělý. Jedná se o proces organizovaného učení a sociálních souvislostí s tímto učením spojených. Andragogika zkoumá teorii i praxi vzdělávání dospělých (Veteška a Tureckiová, 2008, s.18). Vzdělávání dospělých je proces, který zahrnuje veškeré vzdělávací aktivity realizované dospělými jak v procesu formálního,

tak neformálního vzdělávání (Průcha a Veteška, 2012, s. 275). Vzdělávání dospělých je tak významnou složkou konceptu celoživotního vzdělávání a zahrnuje nejen období produktivního věku dospělého, ale i období, které následuje po ukončení pracovní kariéry (Mužík, 2012, s. 24).

V této souvislosti hovoříme o dalším vzdělávání dospělých, kdy už jedinec dosáhl určitého stupně vzdělání a vstoupil do pracovního procesu. Tento druh vzdělávání je zaměřen nejen na získávání vědomostí, dovedností, znalostí a zkušeností, ale i kompetencí, které jsou pro jedince důležité pro jeho uplatnění v pracovním, občanském a také osobním životě. Další vzdělávání se zaměřuje na poskytování vzdělávání po absolvování určitého školního vzdělávacího stupně (Veteška, 2010, s. 19). Další vzdělávání lze označit z hlediska zaměstnavatelů i zaměstnanců jako investici. Vzdělání v tomto směru je zacíleno nejen na obnovování zastaralých informací, vědomostí a dovedností u pracovníků, ale také na jejich rozšiřování a prohlubování. (Mužík, 2012, s. 25)

Další vzdělávání se člení na občanské, zájmové a profesní, kdy lze užít i termínu další profesní vzdělávání, kam řadíme kvalifikační vzdělávání, periodické vzdělávací akce a rekvalifikační vzdělávání. Označuje všechny formy profesního a odborného vzdělávání, které lze realizovat v rámci aktivního pracovního života, kdy skončilo již školní vzdělávání a příprava na budoucí povolání. Profesní vzdělávání vede k získání potřebné kvalifikace a kompetencí a směřuje k udržení zaměstnanosti. (Veteška, 2010, s.19)

Tabulka 3 Členění dalšího profesního vzdělávání

Další profesní vzdělávání	
kvalifikační vzdělávání	rekvalifikační vzdělávání
postgraduální vzdělávání (např. doplňující pedagogické studium) zvyšování, prohlubování a rozšiřování kvalifikace, zaučení, zaškolení	předkvalifikační kurzy specifické rekvalifikace nespecifické rekvalifikace doplňkové rekvalifikace zaměstnanecké rekvalifikace

Zdroj: (Mužík, 2012, s. 26)

Významnost dalšího vzdělávání pro rozvoj jedince a společnosti je vysoká a legislativně je upravena zákonem č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání (Průcha a Veteška, 2012, s. 64).

2.2.1 Rekvalifikační vzdělávání

Kvalifikaci lze definovat jako přípravu na povolání v kombinaci s délkou praxe v oboru určité profese. Je tvořena i stupněm zaměření a kvalitou školního vzdělání a profesními zkušenostmi. Kvalifikace se tedy vyskytuje ve vztahu k určité konkrétní profesi a pracovní pozici. V ČR jsou veškeré kvalifikace, které mají uplatnění na trhu práce, obsaženy v Národní soustavě kvalifikací. Kromě úplných kvalifikací jsou zde i kvalifikace dílčí a ty jsou popsány pomocí kvalifikačních a hodnotících standardů, kde je stanoveno, co vše má jedinec umět, aby získal certifikát pro danou kvalifikaci. Prostřednictvím těchto standardů lze hodnotit a uznávat i kvalifikace, které byly získány mimo školu v systému rekvalifikačního vzdělávání, neformálního vzdělávání a informálního učení. (Mužik, 2012, s. 31)

Jedním z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti v ČR, jež je součástí státní politiky zaměstnanosti, jsou dle zákona č. 435/2004 Sb, o zaměstnanosti, rekvalifikace. Rekvalifikace je dle tohoto zákona vymezena jako získání nové kvalifikace, zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace a rovněž jako její udržování nebo obnovování. Za rekvalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která žádnou kvalifikaci ještě nemá. Obsah a rozsah rekvalifikace rovněž vychází z dosavadní kvalifikace, zdravotního stavu, schopností a zkušeností osoby, která má formou rekvalifikace získat nové teoretické znalosti a praktické dovednosti v rámci svého dalšího profesního vzdělávání. (ČESKO, 2004)

Rekvalifikace, jak již bylo uvedeno, spadá do oblasti dalšího profesního vzdělávání. Tento druh vzdělávání mohou nabízet různé subjekty na základě udělené akreditace. V rámci tohoto procesu se posuzuje kvalita a způsobilost dané instituce v poskytování kvalitního vzdělání zájemcům. Absolvent rekvalifikačního vzdělávání obdrží po úspěšném složení požadované zkoušky osvědčení o absolvování rekvalifikačního programu s uvedeným počtem vyučovacích hodin, které jej opravňuje k vykonávání určité pracovní činnosti. (Průcha a Veteška, 2012, s. 216-217)

Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání), propojuje rekvalifikace

s Národní soustavou kvalifikací, ve které, jak již bylo uvedeno, jsou obsaženy kvalifikace uplatnitelné na pracovním trhu. Jedná se tedy o určitou databázi schválených kvalifikací v ČR. (Mužík, 2012, s. 165)

2.3 Vzdělávání odsouzených ve výkonu trestu

Vzdělávání odsouzených je jedním z nejdůležitějších a nejúčinnějších resocializačních nástrojů. Kvalitní vzdělání je předpokladem kvalifikovanosti pracovní síly. Tato je motivovaná a může tudíž obstát na trhu práce. Pokud tak budou odsouzení úspěšně vzděláváni, pak je šance, že najdou profesní uplatnění na svobodě a nebudou se do věznic zpět vracet. (Koncepte vězeňství do roku 2025, ©2022, s. 22-23)

Právo na vzdělání je v ČR zakotveno jako jedno ze základních práv v čl. 33 v Listině základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů. Toto ústavně zaručené právo není výkonem trestu omezeno či přerušeno (ČESKO,1993).

Právo odsouzených vzdělávat se během VTOS je obsaženo i v zákoně o VTOS v § 34, dle kterého odsouzení mají možnost získat vzdělání na základní či střední škole nebo se zúčastňovat dalších forem vzdělávání a získat nebo si tak zvýšit svoji pracovní kvalifikaci (ČESKO,1999a). Oblast vzdělávání odsouzených je upravena rovněž ve vyhlášce ŘVTOS v § 36, kdy vzdělávací aktivity jsou součástí programu zacházení a rozumí se jimi:

- a) vzdělávání organizované nebo realizované středním odborným učilištěm,
- b) vzdělávání vedené nebo kontrolované zaměstnanci oddělení výkonu trestu (oddělení výkonu vazby a trestu),
- c) vzdělávání v korespondenčních kurzech a v síti základních, středních, vyšších odborných nebo vysokých škol ČR. (ČESKO, 1999b)

Vzdělávání odsouzených lze dále členit na formální a neformální:

- **Formální vzdělávání** je zajišťováno Vězeňskou službou ČR nebo spolupracujícím subjektem a jeho výstupem je základní, středoškolské, vyšší odborné nebo i vysokoškolské vzdělání.
- **Neformální vzdělávání** probíhá v rámci programu zacházení, může mít formu všeobecných vzdělávacích kurzů, odborných kurzů, rekvalifikačních kurzů nebo specializačních kurzů a tyto kurzy mohou být obdobně jako formální vzdělávání zakončeny dokladem o jejich absolvování (Koncepte vězeňství do roku 2025, ©2022, s. 24).

Dále lze členit vzdělávání odsouzených dle úrovně dosaženého vzdělání na primární, sekundární a terciální:

- **Primární vzdělávání** představuje dokončení základního vzdělání u osob s nedokončenou povinnou školní docházkou. Vězeňská služba nemá ovšem akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR pro výuku v rozsahu základní školy, a proto spolupracuje s externími subjekty. Legislativou není jasně stanoveno, která škola má výuku zajišťovat a lze se setkat s neochotou základních škol spolupracovat. K 31.12.2020 bylo bez základního vzdělání a nedokončeného základního vzdělání 1,73% odsouzených (Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020, ©2022).
- **Sekundární vzdělávání** má nejširší nabídku, jelikož celkový počet odsouzených se základním vzděláním představuje k 31.12.2020 dle statistických údajů 47 % a odsouzených vyučených bez maturity 34,94 % (Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020, ©2022). Vzdělávání je tak zajišťováno zejména prostřednictvím Středního odborného učiliště Vězeňské služby ČR (dále jen „SOU VS ČR“), jenž sídlí v Praze a které bylo zřízeno na základě nařízení Ministerstva spravedlnosti ČR č. 1/2007, kterým se zřizuje škola pro osoby ve výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody (ČESKO, 2007). SOU VS ČR je organizační jednotkou Vězeňské služby, jež aktuálně působí prostřednictvím 10 školských vzdělávacích středisek (dále jen „ŠVS“) v 11 věznicích. Jedná se o ŠVS Heřmanice, Kuřim s odloučeným pracovištěm ve Věznici Znojmo, Pardubice, Plzeň, Rýnovice, Stráž pod Ralskem, Světlá nad Sázavou, Valdice, Všehrady, Příbram, ve kterých mohou odsouzení absolvovat učební obory práce ve stravování, elektrotechnické a strojně montážní práce, dřevařská výroba, provozní služby, šití prádla a strojírenské práce s délkou studia 2 roky. Z akreditovaných kurzů to jsou kurzy CNC obrábění, příprava teplých pokrmů, zámečnická a strojírenská technika - konstruktér s délkou studia 10 měsíců. V naprosté většině jsou tyto obory určeny mužům, pouze 2 obory jsou pro ženy. (Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR, ©2022). Z dokladů o vzdělání odsouzených nesmí být patrné, že byly získány ve výkonu trestu, a ti kteří nedokončí studium v době výkonu trestu mají právo dle §46 odst. 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb., ŘVTOS dokončit studium v příslušné škole (ČESKO, 1999b).
- **Terciální vzdělávání** je další možností realizace vzdělání v síti vyšších odborných a vysokých škol v ČR v souladu s vyhláškou č. 345/1999 Sb., ŘVTOS. Jedná se o reálně velmi málo využívanou možnost vzdělávání. (Koncepce vězeňství do roku 2025, ©2022, s. 26)

3 MOTIVACE KE VZDĚLÁVÁNÍ

Hlavním cílem práce je zjistit motivaci odsouzených ve VTOS ke vzdělávání v podobě rekvalifikačního vzdělávání. Zabýváme se tak problematikou vzdělávání dospělých a jejich motivací ke vzdělávání ve specifických podmínkách VTOS. Vzhledem k tomu, že i v odborné literatuře lze nalézt různá pojetí motivace, použijeme pro potřeby této práce pojetí Nakonečného (2014). Blíže se věnujeme oblastem druhů motivace a teoriím motivace, na které navazuje problematika motivace ke vzdělávání a motivace odsouzených ke vzdělávání.

3.1 Motivace

Podle Nakonečného (2014, s. 15) je motivace v obecné rovině „*intrapsychicky probíhající proces, vycházející z nějaké potřeby a vyúsťující ve výsledný žádoucí vnitřní stav.*“ Současně však Nakonečný upozorňuje na skutečnost, že téma motivace je i v odborné literatuře pojímáno nejednotně.

Motivace je dle Nakonečného (2014, s. 16) hypotetický vědecký konstrukt, jehož cílem je popsat a vysvětlit určitý psychologický fenomén. Motivaci chápe jako probíhající proces, který vede ke konkrétnímu jednání jedince, přičemž jednání jedince má vnitřní psychologický důvod, příčinu, smysl či cíl, tedy motiv. Jednání jedince je spojeno s pojmem potřeby, výchozího stavu jednání, který vyjadřuje nějaký nedostatek.

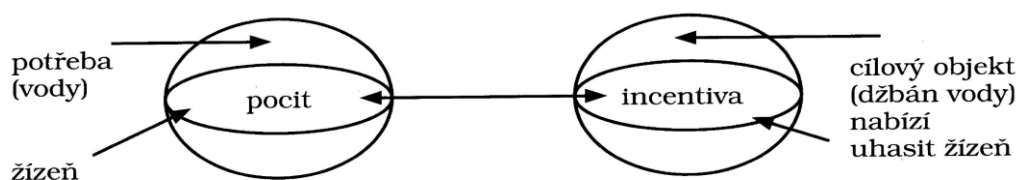
Vágnerová (2004, s. 168) propojuje motivaci s emocemi a uvádí, že „*Motivace bývá spojena s emočním prožitkem, který slouží jako signál určité potřeby, jako prostředek hodnocení aktuálního stavu či situace, a stimuluje jednání, zaměřené na její uspokojení.*“

Propojení motivace a emocí zdůrazňuje i Nakonečný (2014, s. 39), jenž cituje německé spisovatele Brandstättera a Otta (2009), kteří tvrdí, „*Bez motivace nejsou žádné emoce a bez emocí není žádná motivace.*“

V kontextu uvedeného nelze emoce chápat jako stavy vzrušení, ale jako hodnotící vztahy, které jsou nedílnou součástí vzniku motivace (hodnocení potřeby, resp. stavu nedostatku) a jejího dovršení (dosažení uspokojení). Z uvedeného je patrná emociální podstata motivace (Nakonečný, 2014 s. 40).

Podle Bedrnové a Nového (2004, s.241) „*Pojem motivace vyjadřuje, že v lidské psychice působí ne vždy zcela uvědomované a specifické vnitřní pohnutky (motivy), jenž působí na chování a jednání člověka jako vnitřní hybné síly.*“

Dle Nakonečného (2014, s.161-163) je základním zdrojem motivace potřeba. Potřeba je výchozí motivační stav, který lze charakterizovat určitým deficitem, stavem nějakého nedostatku, ať již v dimenzi biologického bytí člověka (biogenní potřeby) nebo v sociálně-kulturním bytí člověka (sociogenní potřeby). Potřeby jsou v tomto smyslu prožívány jako specifické pocity, např. potřeba jídla jako pocit hladu nebo potřeba sociálních vazeb jako pocit osamělosti. Právě potřebu označuje Nakonečný (2014, s. 25) jako vnitřní dominantu motivačního procesu. Z hlediska motivačního procesu pak existuje úzký vztah mezi potřebami a incentivy, které Nakonečný (2014, s. 162-163) označuje jako vnější dominantu motivačního procesu. Pod pojmem incentiva rozumí hodnotu cílového objektu, která způsobuje cílové uspokojení a redukci potřeby, např. voda je incentivou pro potřebu vyvolanou pocitem žízně. Vztah mezi potřebami a incentivy lze znázornit jednoduchým schématem:

Obrázek 1 Vztah mezi potřebami a incentivy

Zdroj: (Nakonečný, 2014, s. 163)

Uvedené schéma ale nelze vnímat jako znázornění motivačního procesu, představuje pouze zjednodušený vztah mezi potřebami a incentivy, tedy mezi výchozím motivačním stavem (výchozí složkou motivačního procesu) a hodnotou, která přináší uspokojení výchozí potřeby (konečná složka motivačního procesu). Klíčový prvek motivačního procesu je pak konkrétní jednání jedince a motiv tohoto jednání. Nakonečný (2014, s. 171-172) definuje motiv jako psychologický důvod či příčinu jednání, který nelze zaměňovat s potřebou. Naopak je nutné pojmy potřeba a motiv oddělit. Na motiv pohlíží jako na funkční spojení potřeby a incentivy. Jako příklad uvádí napítí se vody, která vybízí člověka k jejímu napítí, jenž má právě žízeň. Současně však upozorňuje na pluralitu motivů, neboť jednání a chování člověka neprobíhá izolovaně a souběžně, ale existuje mnoho psychologických důvodů chování a jednání. Na pluralitu motivů například poukazují i Bedrnová a Nový (2004, s. 242-243), kteří upozorňují, že jednotlivé motivy se mohou vzájemně posilovat (jsou orientovány stejným nebo podobným směrem), ale protikladné motivy se mohou vzájemně oslabovat nebo za určitých podmínek dokonce samotnou motivaci znemožňovat.

3.2 Druhy motivace

Nakonečný (2014, s. 23) člení motivaci na následující základní druhy:

1. Intrinsická a extrinsická.
2. Vědomá a nevědomá.
3. Primární a sekundární.

3.2.1 Intrinsická a extrinsická motivace

Základní rozdělení motivace na intrinsickou (vnitřní) a extrinsickou (vnější) je často používané. Problém lze vidět v tom, že veškerá motivace jako taková je intrapsychický proces, tj. probíhá vnitřně. Zjednodušeně lze intrinsickou motivaci označit spíše jako motivaci a extrinsickou spíše jako motivování. (Nakonečný, 2014, s. 89 - 90)

V rámci tohoto rozlišení lze konstatovat, že intrinsická motivace tak vychází z vnitřních pohnutek člověka, které jsou orientovány na samotný průběh činnosti, a extrinsická motivace je spojena s vnějšími podněty – pobídkami k požadovanému chování, které člověk přebírá, aby získal požadovanou odměnu. Z uvedeného lze vyvodit, že rozdíl mezi intrinsickou a extrinsickou motivací je v jejich rozdílných zdrojích (vnitřních a vnějších). Nakonečný (2014, s. 91) ale upozorňuje, že tyto druhy motivace nelze od sebe oddělit, protože pobídka může vyvolat žádoucí chování jen tehdy, pokud vyvolá vnitřní pohnutku.

Na vzájemnou interakci obou druhů motivace upozorňuje i Vágnerová (2004, s.169), podle které mezi oběma motivacemi platí vztah nepřímé úměrnosti, tj. v případě silné vnitřní potřeby může motivované chování stimulovat nepatrný vnější podnět a v případě velmi slabé vnitřní potřeby musí být vnější podnět velmi silný.

3.2.2 Vědomá a nevědomá motivace

Vědomá motivace je označením pro situaci, kdy si člověk plně uvědomuje motivy svého jednání a toto jednání vědomě směřuje k dosažení konkrétního cíle. Právě vědomá motivace je základním bodem motivace ke vzdělávání, která je tématem této práce.

Oproti tomu dle Nakonečného (2014, s. 92-102) nevědomá motivace probíhá v našem podvědomí, je nezávislá na našem racionálním uvažování a vychází z nevědomých potřeb. V souvislosti s nevědomou motivací upozorňuje, že jedinec může svému chování přisuzovat obvyklý význam, aniž by znal skutečný motiv nebo si tento vysvětluje chybně. Dále také uvádí, že obsahem podvědomí jsou stavy mysli a procesy (city, představy, procesy, přání), které jsou pro jedince vědomě neakceptovatelné (jsou považované např. za nemorální,

nedovolené), a proto je jedinec nevpouští do vědomí. Zpravidla dochází k automatizmům a návykovému chování.

3.2.3 Primární a sekundární motivace

Velmi častým dělením je dělení motivace na motivaci primární a motivaci sekundární. Základem primární motivace jsou vrozené biologické vzorce chování (instinkty), jejichž základem jsou pudy a jsou učením ve svých projevech ovlivnitelné. Sekundární motivace je založena na naučeném chování vycházejícího z volního aktu jedince. (Nakonečný, 2014, s. 204)

3.3 Teorie motivace

V odborné literatuře se můžeme setkat i s různými teoriemi motivace a jejich členěním. Některé teorie problematiku motivace řeší v obecné rovině, zaměření jiných je užší a jsou vhodnější pro vysvětlení motivace v konkrétním oboru lidské činnosti, např. motivace zaměstnanců, motivace dobrovolníků, motivace ke vzdělání apod.

I když Nakonečný (2014, s. 311-380) člení teorie motivace na psychoanalýzu, behaviorismus, humanistickou psychologii, evoluční teorie motivace, kognitivní teorie motivace, teorie determinujícího sebejá a teorie volního regulace jednání, v současné psychologii patří mezi tři nejvýznamnější proudy psychoanalýza, behaviorismus a humanistická psychologie.

- **Psychoanalýza**

Zakladatelem je S. Freud. Dle Nakonečného (2014, s. 311-315) je klíčovou oblastí nevědomí, z kterého vycházejí potlačené impulsy. Základním motivem lidského chování jsou pudy, vycházející z nevědomí (složka id). V druhé fázi dochází ke konfrontaci s realitou, s vědomou strukturou Já (složka ego) a výsledné jednání je pak regulováno obsahem osobní morálky (super-ego).

Zjednodušeně řečeno ve složce id vzniká motiv k určitému chování, složka ego zhodnotí, zda a jak je toto chování reálně proveditelné a složka super-ego konfrontuje proveditelné chování s naší morálkou a hodnotami.

- **Behaviorismus**

Behaviorismus se snaží vysvětlit lidské chování prostřednictvím měřitelných a kvantifikovatelných aspektů lidského chování. To se projevuje v úzkém pojetí motivace, kterou chápe jen jako proces energetizace chování. Osobnost jedince je vnímána jako soubor

návyků, které si člověk osvojil učením. Zdůrazňuje vliv výchovy a prostředí. Podle behaviorismu je člověk bytostí reaktivní, jeho chování je založeno na spojení podnětu a odezvy, po kterém následuje uspokojení (odměna), jenž toto spojení posiluje a dochází ke vzniku návyku. Jednání člověka je tak do značné míry dáno minulostí. V rámci behaviorismu existují různá pojetí motivace. Jako klíčovou lze vnímat rigorózně behavioristickou teorii motivace C.L. Hulla, z které většina dalších autorů vychází. (Nakonečný, 2014, s. 322-330)

- **Humanistická psychologie**

Humanistická psychologie se opírá o uskutečňování lidského potenciálu, rozhodující je vůle člověka, jehož chování je aktivní se vztahem k budoucnosti, determinované systémem jeho hodnot. Základními představiteli jsou A.H.Maslow a C.R. Rogers. (Nakonečný, 2014, s. 322-331)

3.3.1 Maslowova hierarchie potřeb

Maslowova hierarchie potřeb patří mezi nejznámější teorie, které se zabývají motivací lidského chování. Hierarchie pak vyjadřuje úroveň či prožívání naléhavosti uspokojení potřeb. Maslow rozlišuje dva typy potřeb, nižší (základní) a vývojově vyšší, přičemž nejprve musí být do jisté míry uspokojeny potřeby nižší a až následně potřeby vyšší. Mezi základní potřeby jsou řazeny fyziologické potřeby a potřeba bezpečí, u vyšších potřeb se upevňuje vazba jedince na sociální podmínky. Na vrcholu pak stojí potřeby růstu – seberealizace. (Nakonečný, 2014, s. 165-166)

Obrázek 2 Maslowova pyramida lidských potřeb

Zdroj: (Nakonečný, 2014, s. 165 – upraveno autorem)

Jak uvádí Nakonečný (2014, s. 166), Maslow při rozlišení potřeb používá i jiné členění podle způsobu uspokojování potřeb, a to na potřeby deficitní a potřeby růstu. Deficitní potřeby jsou reakcí na stavy nedostatku a k jejich uspokojení dochází redukcí tohoto nedostatku. Potřeby růstu (seberealizace) jsou neuspokojitelné, dosažení cílového stavu vyvolává snahu o další uspokojení (kognitivní a estetické zájmy).

Maslowova hierarchie potřeb se také stala předmětem kritiky, která mimo jiné zdůrazňuje, že potřeba seberealizace vystupuje u jedinců zdravých s relativně dostatečně uspokojenými potřebami nižších stupňů. Na druhou stranu je uvedena teorie s prokazatelným úspěchem aplikována v metodách řízení vedoucích pracovníků. (Nakonečný, 2014, 166)

Jak již bylo uvedeno výše, potřeby vyšší vystupují až tehdy, pokud jsou alespoň do jisté míry naplněny potřeby nižšího řádu. Tuto míru naplnění nelze jednoznačně určit a záleží na každém jedinci a konkrétní situaci, ve které se nachází.

3.3.2 Teorie C.R. Rogerse

Teorie motivace C.R. Rogerse je součástí jeho teorie vývoje osobnosti. Svou teorii motivace staví na potřebě růstu, která se opírá o dvě hlavní potřeby, a to ocenění sebe sama a ocenění ze strany druhých. Východiskem je neshoda mezi já a zkušenostmi organismu, neshoda mezi tím, kdo jedinec skutečně je a mezi tím, kým by si přál být. Tato neshoda vytváří nerovnováhu, napětí, které je pro jedince motivující, má tendenci jej vést k procesům aktualizace a růstu, tj. dosáhnout rovnováhu mezi tím, kým jedinec je a kým by chtěl být. Hlavní roli motivace spatřuje ve shodě mezi reálným a ideálním já, která naráží na rozdíly mezi lidskou přirozeností a kulturou, mezi autonomií a adaptací, mezi závislostí a nezávislostí. (Nakonečný, 2014, s. 340-341)

3.4 Motivace ke vzdělávání

Motivace je dle Heinové (2008, s.108-109) nedílnou součástí učení a rovněž i jeho úspěšnosti. Míra motivace předurčuje schopnost učit se a úspěšnost v učení. U dospělého jedince je motivace významným faktorem pro jeho rozhodování, že se bude učit. Ujasnění si důvodů, proč se chce učit, jaké jsou jeho potřeby, zájmy a zainteresovanost předurčují jak, čemu a s jakým výsledkem se naučí. Právě vyjasnění si těchto důvodů je nutné nejenom k rozhodnutí, že se bude účastnit vzdělávání, ale také mu to napomáhá při překonávání eventuálních obtížných situací v průběhu studia. Motivace dospělých ke studiu má dvě stránky, a to oblast vnitřních tendencí (motivace vlastní), která vychází z potřeb a zájmů, a

vnější stránku, která je oblastí sociálně psychologických situací, pod jejichž vlivem se potřeby a zájmy utvářejí a posilují.

V motivaci ke vzdělávání jde dle Dvořákové a Šeráka (2016, s. 122) zejména o důvody, které dospělí lidé uvádějí jako určující pro jejich účast na vzdělávacích aktivitách. Hovoří zde o šesti motivačních faktorech:

1. **Sociální vztahy** - naplnění potřeby vztahů a přátelství, nalezení nových a seznámení se i s osobami opačného pohlaví.
2. **Vnější očekávání** - dodržování pokynů jiného osoby, naplnění očekávání někoho jiného nebo naplnění doporučení.
3. **Společenský prospěch** - být prospěšný lidem okolo sebe, připravit se na práci v komunitě.
4. **Profesní vzestup** - dát své práci vyšší status, možnost profesního vzestupu, být konkurenčně schopný.
5. **Únik/stimulace** - vyvarovat se nudě, uniknout rutině doma, v práci, změnit svůj život.
6. **Kognitivní zájem** - učit se kvůli učení, vyhledávání znalostí.

Motivy dle tohoto přístupu nejsou stabilní, mohou se měnit a mohou být i mnohonásobné.

Motivace představuje dle Rabušicové a Rabušic (2008, s. 98) určitou energii, která člověka vede k jednání a k cíli. Pokud člověk považuje možnost úspěchu za málo pravděpodobnou, snižuje se i jeho motivace. Na snížení míry motivace má vliv existence bariér nejrůznějšího charakteru, které člověk vnímá. Bariéry jsou tedy klíčové při zkoumání motivace ke vzdělávání dospělých. Rabušicová a Rabušic (2008, s. 98) uvádí, že mezi vnímané bariéry řadí Crossová (1981) situační bariéry, které souvisí například s nedostatkem peněz, času, špatnou dopravou do místa vzdělávání, dále institucionální bariéry, týkající se například nevyhovujícího rozvrhu nebo nedostatku vhodných programů, a rovněž osobnostní bariéry, které se vztahují k postojům a sebevnímání.

3.4.1 Motivace odsouzených ke vzdělávání

Motivování všech vězňů osob k účasti na programech vzdělávání a odborném výcviku je jako jeden z hlavních bodů zdůrazňován v nových Doporučeních výboru ministrů ze dne 1. července 2020 k Evropským vězeňským pravidlům z roku 2006, které přijala Rada

Evropy s cílem zdokonalovat celkovou úroveň vzdělání vězňených osob, aby mohli poté vést zodpovědný život bez zločinnosti. (Evropská vězeňská pravidla z roku 2006, ©2022)

Koncepce vězeňství do roku 2025 (©2022, s. 32-34), která již mnohé mezinárodněprávní dokumenty a doporučení akcentuje, cílí i na oblast vzdělávání jako na prvek, jenž by měl přispívat ke snížení míry recidivy. Umožnit odsouzeným dosáhnout co nejvyššího kvalitního a praktického vzdělání a systematicky je motivovat. Nástrojem by kromě jiného mělo být v rámci celoživotního učení vytváření příležitostí pro rekvalifikace dle platné legislativy.

V roce 2018 se podařilo zavést institut stipendia pro odsouzené, a to jak v učebních oborech, tak i v akreditovaných odborných kurzech. Další finanční bonusy lze získat i za výborný prospěch v rámci pololetního a ročníkového hodnocení, za prospěch při závěrečných zkouškách a hodnocení v kurzech. (Drápal, Jiříčka a Raszková, 2021, s.130)

Plnění programu zacházení, jehož součástí jsou i vzdělávací aktivity, je jedním z podkladů k podmíněnému propuštění z výkonu trestu odsouzeného (Drápal, Jiříčka a Raszková, 2021, s.130). Podmíněné propuštění tedy odsouzené motivuje k řádnému VTOS a byt' se nejedná o jediný motivační faktor, je ve většině případů faktorem nejdůležitějším (Drápal, Jiříčka a Raszková, 2021, s.291).

Dle zákona č. 169/1999 Sb., o VTOS a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, jsou od povinnosti hradit náklady výkonu trestu osvobozeni odsouzení po dobu studia, kteří byli zařazeni do vzdělávacího programu s dobou studia nejméně 21 výukových hodin týdně. Současně je na tyto odsouzené pohlíženo jako na odsouzené zařazené do práce. (ČESKO, 1999a)

Z vnitřní předpisové základny ve Vězeňské službě ČR také vyplývají i stravní normy, které jsou u odsouzených zařazených do vzdělávacího programu obohaceny o svačinu, pokud se účastní výuky.

Pro odsouzené zařazené do vzdělávacího programu je věznice povinna dle vyhlášky Ministerstva spravedlnosti ČR č. 345/1999 Sb., kterou se vydává ŘVTOS, vytvořit vhodné prostorové a organizační podmínky. (ČESKO, 1999b).

Další motivační faktory ke vzdělávání odsouzených, které jsou neméně důležité, lze spatřovat v možnostech pracovních příležitostí a získání peněžního příjmu po ukončení VTOS.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 Výzkumný problém

Výzkumný problém této práce je zaměřen na motivaci odsouzených ve VTOS ke vzdělávání. Jak již bylo uvedeno, tématu vzdělávání odsouzených je důležité věnovat pozornost, a to nejenom z důvodu, že je součástí strategického dokumentu Koncepce vězeňství, ale zejména proto, že by se vzdělávání mělo podílet jako jedna z možností na snižování míry recidivy a přispívat tak i k ochraně společnosti. Motivování všech vězňených osob k účastem na programech vzdělávání ve věznicích je rovněž zdůrazňováno v již dříve zmiňovaných Doporučeních Výboru ministrů členským státům k Evropským vězeňským pravidlům.

Problematika vzdělávání odsouzených je řešena v menší míře v porovnání s problematikou zaměstnávání odsouzených. Vyplývá to i z publikovaného výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (Tomášek, 2017), jehož tématem bylo uplatnění osob propuštěných z VTOS na trhu práce a jeho součástí byla i oblast zaměřená na vzdělání odsouzených. Výzkum byl realizován expertní skupinou, která zmapovala názory a zkušenosti celkem 399 odborníků z řad vězeňských sociálních pracovníků, pracovníků Úřadu práce, vedoucích středisek probační a mediační služby a sociálních kurátorů.

Odborníci se vyjadřovali i k otázce „překážek při hledání zaměstnání“. Záměrem bylo mimo jiné zjistit, jaký vliv mají některé typické jevy na ztížení situace v hledání zaměstnání po propuštění z výkonu trestu. Dle názoru odborníků ze skupiny těchto jevů tvořily významnou překážku chybějící kvalifikace, nedostatečné vzdělání a praxe. Jako překážku chybějící odborné kvalifikace při hledání zaměstnání po propuštění z VTOS u většinové populace propuštěných z VTOS vnímalo 79,88% odborníků, nedostatečné vzdělání 76,08% odborníků a relativně nejmenší problém spatřovali v nedostatečné praxi, a to v 69,99% případech. V závěru shrnutí z výzkumu je i konstatování, že *„zájem o nalezení legálního zaměstnání po propuštění mohou odsouzení projevovat již v průběhu samotného výkonu trestu. Vězeňští sociální pracovníci se u nich nejčastěji setkávají se zájmem o zařazení do rekvalifikačního kurzu či s touhou zjistit, jaká volná místa se aktuálně na pracovním trhu nabízejí. Méně často se snaží kontaktovat bývalého zaměstnavatele a spíše výjimečně se zajímají o možnost rekvalifikace po propuštění“* (Tomášek a kol., 2017, s. 140).

Analýzou motivace k účasti odsouzených mužů ve VTOS na celoživotním vzdělávání se zabýval i zveřejněný příspěvek Šauerové (Veteška a Salivarová, 2013). Výzkumné šetření probíhalo ve Vazební věznici Praha Pankrác u účastníků z řad odsouzených ve vzdělávacím

kurzu „Instruktor fitcentra“, zajišťovaném vysokou školou tělesné výchovy a sportu PALESTRA v rozsahu 150 hodin. Výzkumné šetření probíhalo v roce 2010, kterého se zúčastnilo 13 odsouzených, a v roce 2011 za účasti 10 odsouzených. Počet účastníků v kurzu byl ovlivněn bezpečnostními limity, platbou školného a vycházel také z doporučení psychologů. Sama autorka i přes tato omezení považuje zjištěná data za důležitá. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že nejpreferovanějším motivem zapojení se do vzdělávací aktivity byla potřeba sebevzdělávání a seberozvoje ve 43,48%, rozšíření kvalifikace ve 39,13%, možnost dřívějšího propuštění z VTOS ve 34,78%, předchozí sportování v 30,43%, zájem o pohyb v 21,74%, změna v 13,4% a nechci zahálet v 4,35%.

4.2 Výzkumné otázky

Hlavní výzkumná otázka, která směřuje k cíli této práce, se dále skládá z několika dílčích výzkumných otázek, jež tvoří obsah výzkumného problému.

Hlavní výzkumná otázka:

Jaká je motivace odsouzených ve výkonu trestu k rekvalifikačnímu vzdělávání?

Dílčí výzkumné otázky:

- 1) Jaké motivy vedly odsouzené k zahájení rekvalifikačního vzdělávání?
- 2) Jaké jsou největší klady studia z pohledu odsouzených zapojených do rekvalifikačního vzdělávání?
- 3) Jaké jsou překážky z pohledu odsouzených v rekvalifikačním vzdělávání?
- 4) Mají odsouzení reálnou představu o výši průměrné hrubé měsíční mzdy a chtějí pracovat v daném oboru rekvalifikace?
- 5) Mají odsouzení zájem o další vzdělávání po ukončení výkonu trestu?
- 6) Jak byli odsouzení spokojeni s průběhem rekvalifikačního vzdělávání?

4.3 Výzkumné cíle

Hlavním výzkumným cílem této práce, který se skládá z dílčích výzkumných cílů, je:

Zjistit motivaci odsouzených ve výkonu trestu k rekvalifikačnímu vzdělávání.

Dílčí výzkumné cíle:

- 1) Zjistit motivy vedoucí odsouzené k zahájení rekvalifikačního vzdělávání.
- 2) Zjistit největší klady studia z pohledu odsouzených zapojených do rekvalifikačního vzdělávání.

- 3) Zjistit překážky z pohledu odsouzených v rekvalifikačním vzdělávání.
- 4) Zjistit reálnost představy odsouzených o výši průměrné hrubé měsíční mzdy a jejich ochotu pracovat v daném oboru rekvalifikace.
- 5) Zjistit zájem odsouzených o další vzdělávání po ukončení výkonu trestu.
- 6) Zjistit míru spokojenosti odsouzených s průběhem rekvalifikačního vzdělávání.

4.4 Výzkumný soubor

Výzkumným souborem jsou odsouzení zařazení do rekvalifikačního vzdělávání v rámci profesní kvalifikace „Příprava teplých pokrmů“. Ve školním roce 2021/2022 bylo zařazeno do tohoto kurzu celkem 87 odsouzených. (Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR, 2021)

Výběrový výzkumný soubor tvořily odsouzení muži ve věkové kategorii od 18 do 61 a více let z Věznice Znojmo, která má profilaci věznice s ostrahou a týká se odsouzených zařazených ve vysokém stupni zabezpečení, a Věznice Příbram, rovněž profilované s ostrahou, u odsouzených zařazených v nízkém, středním a vysokém stupni zabezpečení. V obou případech se jednalo o výběr dostupný. Výběrový soubor, jak již bylo uvedeno, je tvořen odsouzenými, kteří jsou zařazení do vzdělávání v akreditovaném rekvalifikačním kurzu vedoucím k získání profesní kvalifikace „Příprava teplých pokrmů“ s označením 65-001-H, jež je uvedena v národní soustavě kvalifikací v souladu se zákonem č. 179/2006 Sb. o ověřování výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání) (ČESKO, 2006). Rekvalifikační kurz Příprava teplých pokrmů s délkou studia 10 měsíců (září-červen) je realizován v prostorách areálu Věznice Znojmo a Věznice Příbram prostřednictvím SOU VS ČR a jeho ŠVS, která jsou v těchto věznicích zřízena. V rámci školního roku 2021/2022 bylo zařazeno do rekvalifikačního kurzu ve Věznici Znojmo 24 odsouzených a ve Věznici Příbram 32 odsouzených. Celkem bylo do výzkumu zapojeno 56 odsouzených.

4.5 Metoda sběru dat a okolnosti výzkumu

4.5.1 Dotazník

Metodou sběru dat v tomto kvantitativně orientovaném výzkumu je dotazník. Dotazník byl zvolen z důvodu většího počtu respondentů a také z důvodu zachování jejich anonymity. Jednalo se o dotazník vlastní konstrukce, položky v dotazníku cílily nejenom na vlastní vnímání zkoumané problematiky u osoby odsouzeného, ale také na hodnocení práce učitele.

I z tohoto důvodu byla zvolena metoda kvantitativního charakteru nikoliv kvalitativního formou rozhovoru, která v těchto podmínkách s ohledem na časový pořádek života odsouzených a bezpečnostní opatření je velmi organizačně náročná. Při konstrukci dotazníku byla zohledněna i statisticky zveřejněná vzdělanostní struktura všech odsouzených ve všech vězeňských zařízeních, kdy převažuje ukončené základní vzdělání a vyučení bez maturity, jak již bylo v předchozí části uvedeno.

Dotazník je anonymní a po úvodním sdělení se skládá z 16 položek. Položky dotazníku jsou ve většině případů uzavřené a polouzavřené, pouze položka 2 je otevřená. Poslední položka 16 je výběrová, škálového typu ve variantě pětibodové. Položky 1 až 3 se týkají identifikace odsouzeného. Dílčího cíle číslo 1 se týkají položky dotazníku 4,5,6,7,8. Dílčího cíle číslo 2 se týkají položky dotazníku 13 a 14. K dílčímu cíli číslo 3 se vztahuje položka 12. K dílčímu cíli číslo 4 vedou položky z dotazníku 9,10,11 a k cíli číslo 5 vede položka 15. K poslednímu dílčímu cíli číslo 6 náleží položka 16, která se skládá z 8 výroků.

4.5.2 Předvýzkum

Pro získání předběžných informací a vzhledu do zkoumané problematiky byla již v září roku 2020 uskutečněna návštěva ŠVS ve Věznici Znojmo, rozmluva s učitelem a účast ve výuce rekvalifikačního kurzu na základě předchozího povolení vedením věznice a SOU VS ČR. Dále také účast na Mezinárodní konferenci „Současné vzdělávací trendy v českém vězeňství“ konané dne 15.5.2019 v Praze. Tato pilotáž byla velmi cennou pro pochopení některých jevů a praxe.

Předvýzkum byl uskutečněn v květnu roku 2021 v rekvalifikačním kurzu školního roku 2020/2021 ve Věznici Znojmo. Cílem bylo zjistit případné nedostatky v konstrukci položek dotazníku a časovou náročnost na jeho vyplnění. Předvýzkumu se účastnilo celkem 21 odsouzených, kteří dotazník vyplnili. Z předvýzkumu vyplynulo, že u některých položek je nutné doplnit početní množství odpovědí, které se očekává, že odsouzený vyplní. Dále se zjistilo, že odsouzení byli schopni dotazník vyplnit v určité časové toleranci, která nijak nenarušovala výuku v kurzu. Z tohoto důvodu došlo ke změnám v dotazníku, kdy byl navýšen počet položek dotazníku a u některých položek byla rozšířena možnost otevřených odpovědí. U některých položek, kde nebyl určen očekávaný počet odpovědí, bylo upřesněno, kolik odpovědí lze maximálně označit. Dále byla ještě srozumitelnost dotazů, jejich obsah a vhodnost konzultována i s učitelem v rekvalifikačním kurzu a vedoucím oddělení výkonu vazby a trestu ve Věznici Znojmo pro jejich případnou korekci, která již nebyla nutná.

Samotnému předvýzkumu ve Věznici Znojmo a výzkumu realizovaném ve Věznici Znojmo a Příbram předcházelo i schválení možnosti realizovat výzkumné šetření vedením věznice a SOU VS ČR po předložení dotazníku.

4.5.3 Realizace výzkumu

Realizace výzkumu proběhla ve Věznici Znojmo v rekvalifikačním kurzu školního roku 2021/2022 v měsíci říjnu 2021. Dotazníky měly tištěnou podobu, jelikož v podmínkách věznice s ohledem na bezpečnostní opatření nelze realizovat elektronickou formu. Výzkumné šetření se uskutečnilo na počátku výuky za přítomnosti učitele kurzu. Odsouzení byli osloveni a seznámeni se záměrem realizovat dotazníkové šetření, byl jim vysvětlen charakter a účel šetření, byl jim sdělen celkový počet položek dotazníku a byli rovněž upozorněni na anonymitu šetření. Z rozdaných 24 dotazníků se vrátily všechny, žádný nebyl vyřazen z důvodu neúplnosti vyplnění. Návratnost byla tedy 100%. Ve Věznici Příbram proběhlo dotazníkové šetření rovněž v měsíci říjnu 2021 ve spolupráci s učitelem kurzu, se kterým byl účel a podmínky dotazníkového šetření předem projednány. Z rozdaných 32 dotazníků se navrátilo 30 vyplněných, 2 odsouzení dotazník nevyplnili. Žádný z vyplněných dotazníků nebylo třeba z důvodu neúplnosti vyřadit a bylo možné je zpracovat. Návratnost byla 93,75%. Celkem tak bylo možné z obou věznic zpracovat 54 dotazníků z 56 rozdaných.

5 ANALÝZA DAT

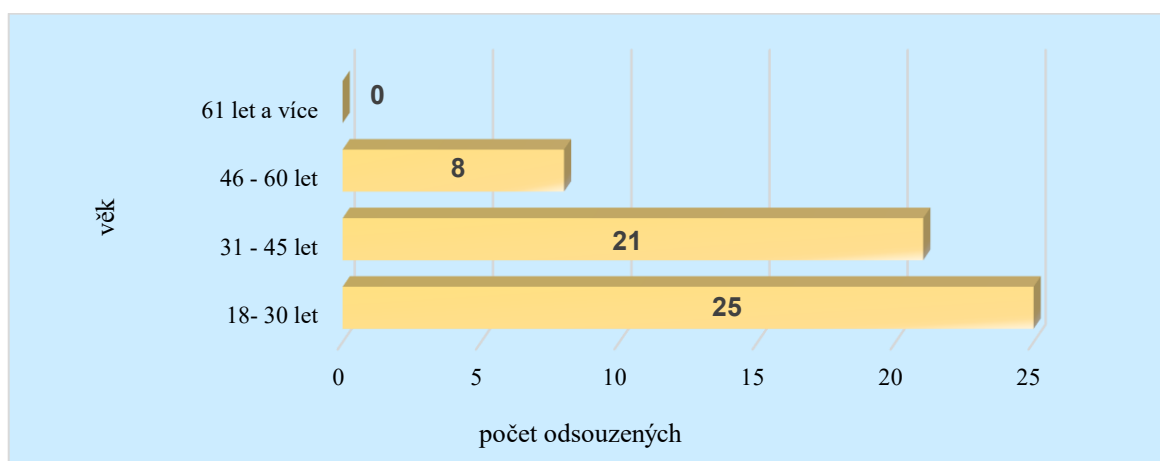
V této části se zabýváme analýzou získaných dat. Výsledky z výzkumného šetření byly zpracovány v dílčích tematických oddílech, které se týkají dílčích cílů výzkumu. V závěrečné části na základě těchto zjištění vyhodnocujeme hlavní cíl práce, a to zjistit motivaci odsouzených ve výkonu trestu ke vzdělávání, konkrétně k rekvalifikačnímu vzdělávání.

5.1 Identifikace odsouzených

V této části práce identifikujeme odsouzené, kteří se účastní rekvalifikačního kurzu ve Věznici Znojmo a Příbram. Zjišťujeme jejich věk, nejvyšší dosažené vzdělání a počet výkonů trestu odnětí svobody. Na identifikaci odsouzených zapojených do rekvalifikačního kurzu jsou zaměřeny položky č. 1 - 3 dotazníkového šetření.

5.1.1 Věk odsouzených

Položka č. 1 dotazníku zjišťující věk odsouzených byla rozčleněna do čtyř základních kategorií, do kterých se měli odsouzení zařadit. Věková struktura odsouzených byla vymezena na základě doporučeného členění Světové zdravotnické organizace (Machová, 2002, s. 179). Ve věkové kategorii 61 let a více nebyl žádný odsouzený. Odsouzení, kteří se do výzkumného šetření zapojili, jsou, uvedeni v grafu č. 1.

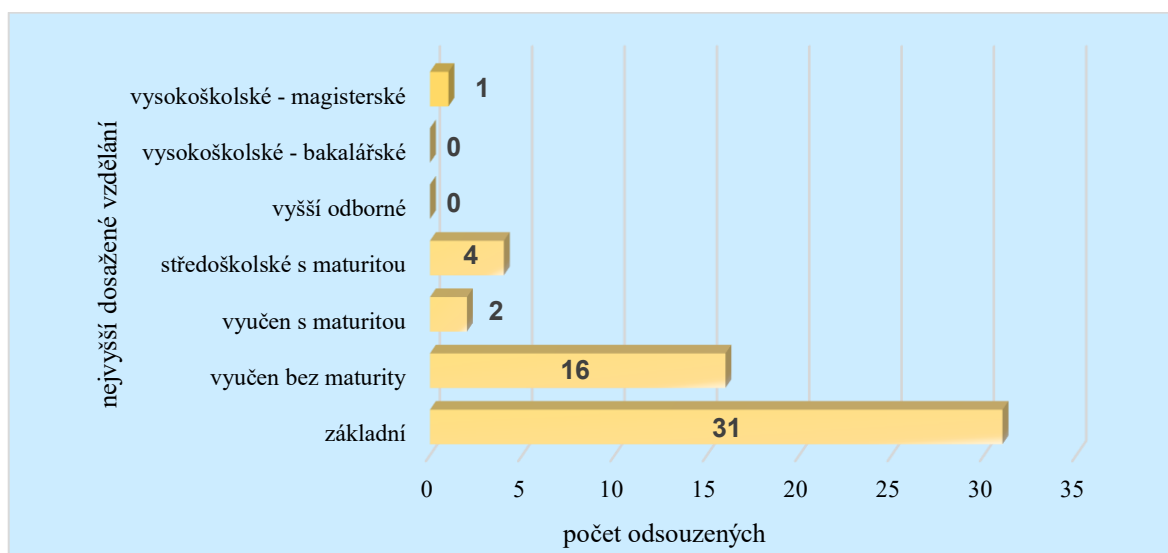
Graf 1 Věk odsouzených

Pokud porovnáme zastoupení jednotlivých věkových kategorií v tomto šetření, zjistíme, že převažují odsouzení ve věkové kategorii 18-30 let, která je zastoupená 25 odsouzenými (46,3%). Druhou nejpočetnější skupinou jsou odsouzení ve věku 31-45 let v počtu 21

(38,9%). Tyto dvě věkové kategorie také tvoří nejpočetnější skupinu odsouzených v českých věznicích (Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020, ©2022). Naopak nejméně je zastoupená věková kategorie 46-60 let, kterou tvoří 8 odsouzených (14,8%).

5.1.2 Nejvyšší dosažené vzdělání odsouzených

Na nejvyšší dosažené vzdělání odsouzených směřovala položka č. 3 výzkumného šetření. Byla rozčleněna do sedmi základních kategorií, do kterých se měli odsouzení zařadit. Největší skupina odsouzených v počtu 31 (57,4%) dosáhla základního vzdělání a 16 odsouzených (29,6%) bylo vyučeno bez maturity. Ze Statistické ročenky Vězeňské služby České republiky 2020 vyplývá, že nejpočetnější skupinu odsouzených, jak již bylo uvedeno, tvoří právě tyto dvě kategorie nejvyššího dosaženého vzdělání (©2022). 2 odsouzení (3,7%) byli vyučeni s maturitou, středoškolského vzdělání s maturitou dosáhli 4 odsouzení (7,4%), vyšší odborného vzdělání a vysokoškolského-bakalářského vzdělání nedosáhl žádný odsouzený a vysokoškolské-magisterské vzdělání dosáhl 1 odsouzený (1,9%). Nejvyšší dosažené vzdělání odsouzených zachycuje graf č. 2.

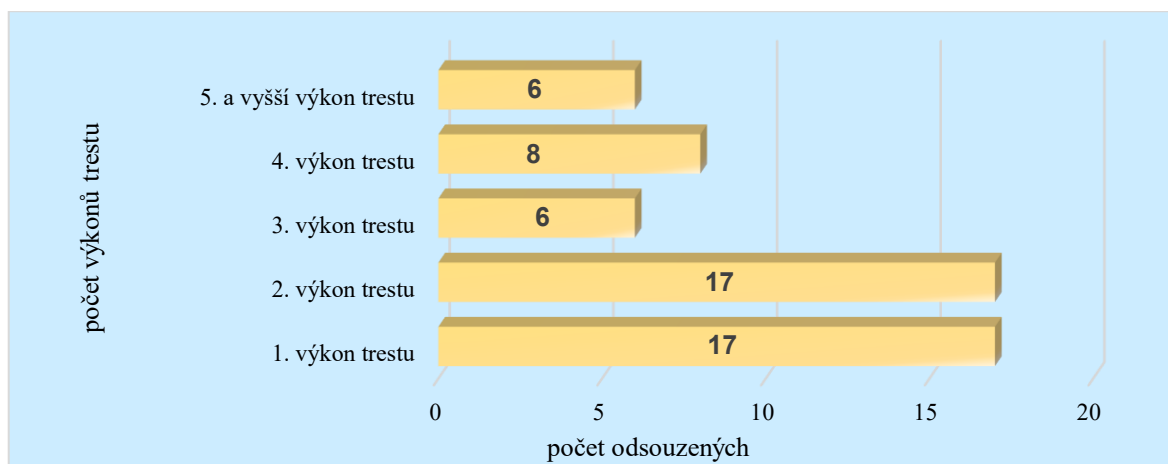

Graf 2 Nejvyšší dosažené vzdělání

5.1.3 Počet výkonů trestu

Položka č. 2 výzkumného šetření se týkala počtu VTOS. Nejvíce odsouzených zapojených do rekvalifikačního kurzu jsou odsouzení, kteří vykonávají první a druhý trest. Tato kategorie zde byla zastoupena ve stejném počtu po 17 odsouzených (31,5%). Ve třetím výkonu trestu je 6 odsouzených (11,1%) a v pořadí čtvrtém výkonu trestu je 8 odsouzených

(14,8%). V pátém a vyšším výkonu trestu bylo celkem 6 odsouzených (11,1%), přičemž pouze jeden z nich vykonával již desátý trest v pořadí. Pokud bychom tyto údaje opět porovnali se Statistickou ročenkou Vězeňské služby České republiky 2020 (©2022), jsou odsouzení, kteří nastoupili k výkonu prvního trestu, zastoupeni nejpočetněji v celkem 35,18% případů a druhého trestu v 21,32% případů. Zastoupení odsouzených s vyšším počtem trestů má klesající tendenci, přičemž desátý trest vykonává pouze 0,52% z celkové vězeňské populace. Počet výkonů trestu odsouzených zobrazuje graf 3.

Graf 3 Počet výkonů trestu

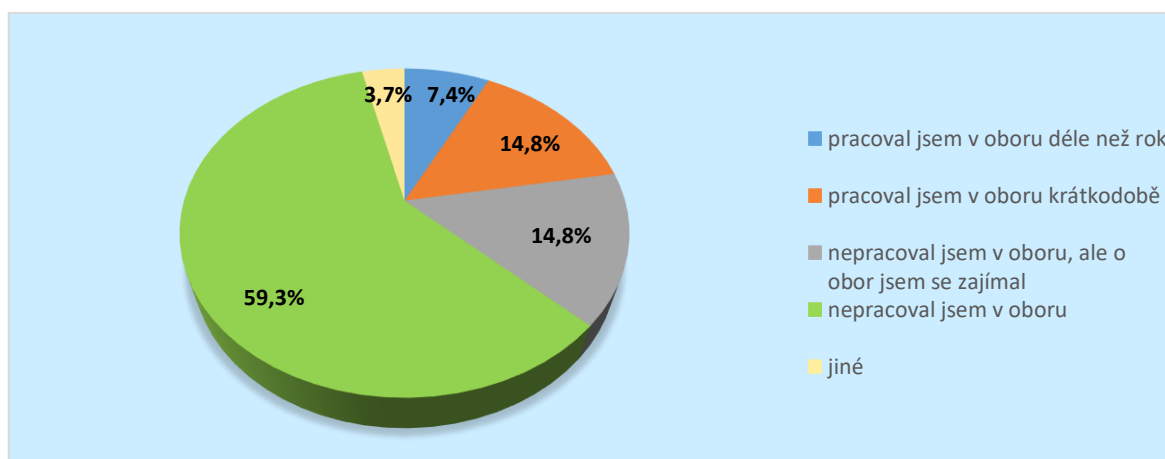
5.2 Motivace odsouzených k zahájení rekvalifikačního vzdělávání

Dílčí výzkumná otázka **č.1. Jaké motivy vedly odsouzené k zahájení rekvalifikačního vzdělávání?**

Na zkušenosti se vzděláváním z předchozího období výkonu trestu a pracovní zkušenosti před nástupem výkonu trestu ve zkoumaném oboru, které by mohly odsouzené rovněž motivovat k zahájení rekvalifikačního vzdělávání, cílily položky č. 4 a 5 dotazníku. Položka č. 4 se zabývala zjištěním, zda odsouzený již v předchozím výkonu trestu absolvoval nějaký rekvalifikační kurz, případně učební obor. Z hodnocení této položky byli vyjmuti prvotrestaní odsouzení v počtu 17. Ze zbylých 35 odsouzených předchozí další vzdělávání absolvovali ve VTOS pouze 2 odsouzení (5,7%) v oboru obráběč kovů a strojírenské práce. 33 odsouzených (94,3%) zkušenost s předchozím vzděláváním ve výkonu trestu nemá.

Na zkušenost s prací v oboru gastronomie (stravování, pohostinství) před nástupem výkonu trestu směřovala položka č. 5. Výsledky šetření jsou zobrazeny v grafu č. 4. V oboru nepracovalo 32 odsouzených (59,3%). 8 odsouzených (14,8%) v oboru sice nepracovalo,

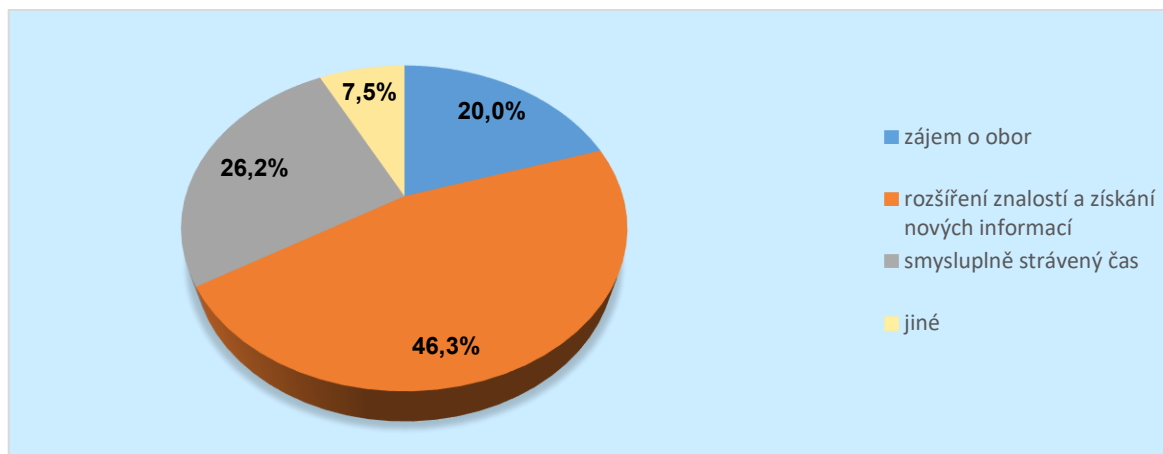
ale uvedli, že obor je jejich koníčkem a zajímali se o něj. Rovněž 8 odsouzených (14,8%) v oboru pracovalo krátkodobě formou brigád. Pouze 4 odsouzení (7,4%) pracovali v oboru déle než rok, pouze 2 odsouzení (3,7%) uvedli jinou odpověď. Tyto odpovědi souvisely s nedokončeným studiem v oboru, kdy v něm už odsouzený částečně pracoval, nebo se jednalo o pracovní zkušenost s přípravou a mícháním nápojů v baru.

Graf 4 Zkušenost s prací v oboru gastronomie (stravování, pohostinství) před nástupem výkonu trestu

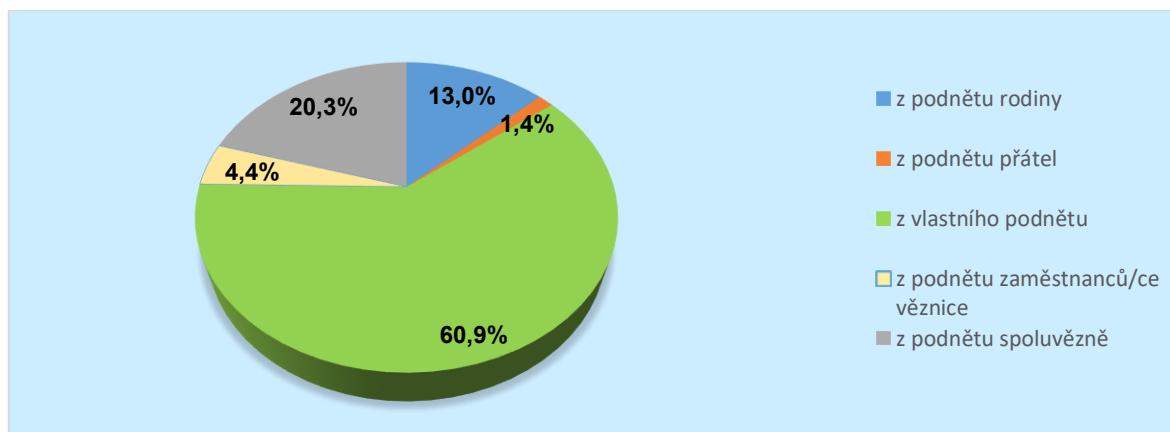
Osobní důvody, které vedly odsouzené k účasti v rekvalifikačním kurzu a jsou motivací k účasti v kurzu, obsahuje položka č. 6 dotazníku. Odsouzení měli možnost vybrat maximálně 2 z nabízených odpovědí a této možnosti využilo 26 odsouzených (48,1%). Zbývajících 28 odsouzených (51,9%) uvedlo pouze 1 možnost.

Nejčastěji zvolenou odpovědí, která odsouzené přiměla k účasti v rekvalifikačním kurzu, byla možnost rozšíření si znalostí a získání nových informací. Tuto odpověď zvolilo 37 odsouzených (46,3%). Další častou odpovědí bylo smysluplné trávení času a tato volba se vyskytovala u 21 odsouzených (26,2%). Zájem o obor zvolilo 16 odsouzených (20%). V této položce mohli odsouzení rovněž uvést i jiný důvod, který je k účasti v kurzu vedl. Možnosti využilo 6 odsouzených (7,5%), pro které bylo důvodem obklopit se z jejich pohledu lepšími lidmi, než jsou ti na jiných oddílech, možnost v budoucnu žít normálně a získat po výkonu trestu práci. Z další odpovědi vyplynulo, že zapojení do kurzu souviselo se zařazením do věznice, kde mohou být místně blíže své rodině. Procentuální zastoupení jednotlivých odpovědí je uvedeno v grafu č. 5.

Graf 5 Osobní důvody vedoucí k účasti v rekvalifikačním kurzu

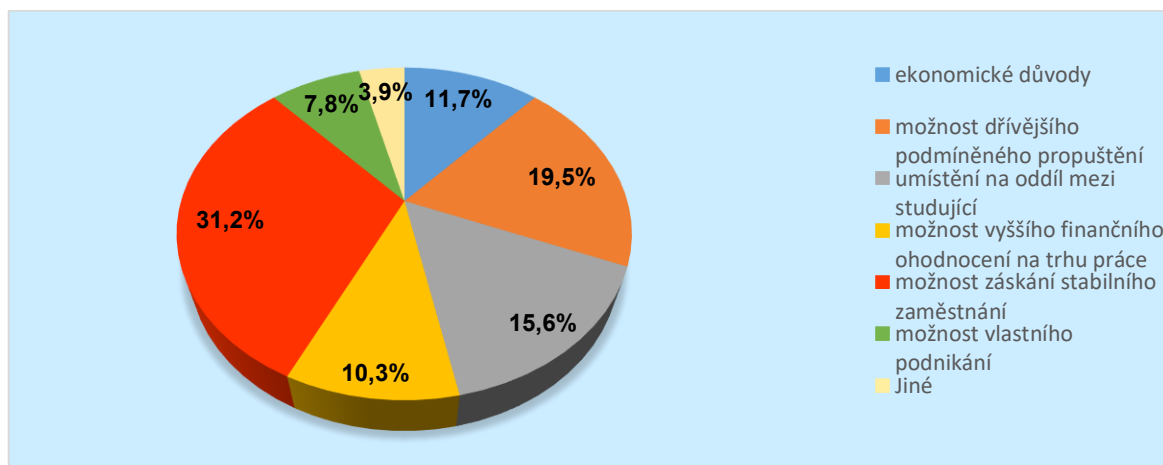
Na doporučení osob, která vedla k účasti v rekvalifikačním kurzu, cílila položka č. 7. I zde mohli odsouzení zvolit maximálně 2 odpovědi z nabízených možností. Toho využilo 15 odsouzených (27,8%). Nejčastěji volenou odpovědí byla účast v rekvalifikačním kurzu z vlastního podnětu. Tuto variantu vlastního rozhodnutí vybralo 42 odsouzených (60,9%). Druhou nejčastější označenou odpovědí byla účast z podnětu spoluvězně, a to u 14 odsouzených (20,3%). Rodinní příslušníci doporučili účast v kurzu 9 odsouzeným (13%) a překvapivě málo častou variantou byl doporučující osobou pro účast v rekvalifikačním kurzu zaměstnanec věznice, a to u 3 odsouzených (4,4%). Variantu z podnětu přátel zvolil pouze 1 odsouzený (1,4%). V této části mohli odsouzení také doplnit sami jinou doporučující osobu, ale žádný z odsouzených této možnosti nevyužil, z tohoto důvodu není v grafu obsažena. Četnost jednotlivých odpovědí zobrazuje graf č. 6.

Graf 6 Osoby, které doporučily účast v rekvalifikačním kurzu

Na vnější důvody, které motivují odsouzené a přiměly je k účasti v rekvalifikačním kurzu, byla zaměřena položka č. 8. I v této položce mohli odsouzení označit maximálně 2

z nabízených možností, čehož využilo 23 odsouzených (42,6%). Velmi výrazných rozdílů v zastoupení jednotlivých odpovědí nebylo dosaženo, jak ukazuje graf č. 7. Nejvíce byla zastoupena odpověď získání stabilního zaměstnání po skončení výkonu trestu, kterou označilo 24 odsouzených (31,2%). Poté následovala možnost dřívějšího podmíněného propuštění v souvislosti s příznivým vyhodnocením programu zacházení u 15 odsouzených (19,5%) a odpověď umístění na standardní oddíl mezi studující volilo 12 odsouzených (15,6%). Ekonomické důvody, které jsou chápány ve smyslu výhod v podobě neplacení nákladů výkonu trestu po dobu studia, pobírání stipendia za účast v kurzu a stravního přídatku vybralo 9 odsouzených (11,7%), důvody v podobě vyššího finančního ohodnocení na trhu práce označilo 8 odsouzených (10,3%) a možnost začít své vlastní podnikání v oboru volilo 6 odsouzených (7,8%). I v této položce mohli odsouzení doplnit jiný důvod, který je k účasti v kurzu přiměl, a této varianty využili pouze 2 odsouzení (3,9%). V těchto odpovědích odsouzení uváděli možnost naučit se vařit pro sebe i svou rodinu a dále umět uvařit kvalitnější stravu.

Graf 7 Důvody účasti v rekvalifikačním kurzu

5.3 Klady a bariéry rekvalifikačního vzdělávání

Tato část analýzy se věnuje největším kladům studia z pohledu odsouzených zapojených do rekvalifikačního vzdělávání a rovněž bariérám v podobě překážek, které vnímají odsouzení jako podstatné v jejich vzdělávání.

5.3.1 Klady vzdělávání z pohledu odsouzených

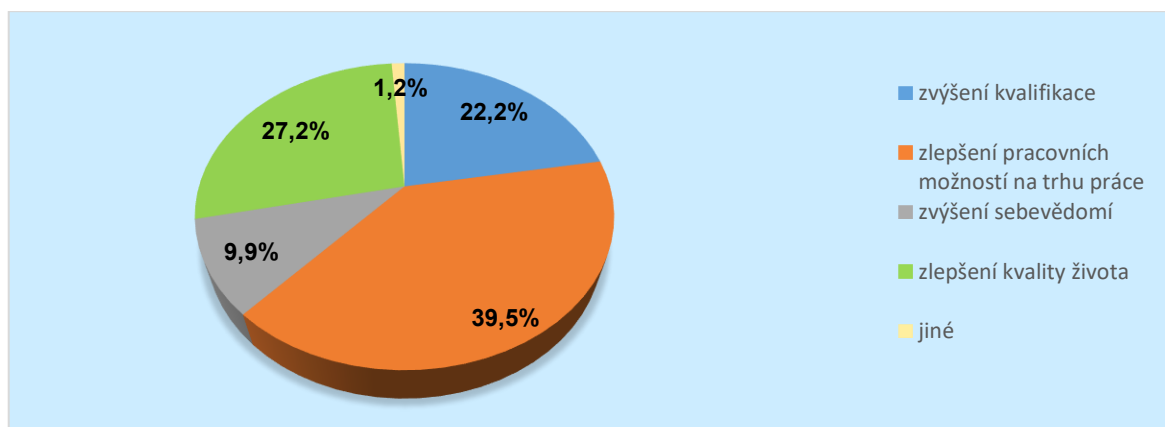
Dílčí výzkumná otázka č. 2. **Jaké jsou největší klady studia z pohledu odsouzených zapojených do rekvalifikačního vzdělávání?**

Část výuky, kterou považují odsouzení v rekvalifikačním kurzu za nejzajímavější, byla obsahem položky č. 13. Z nabízených možností 28 odsouzených (51,9%) upřednostňovalo variantu praktické části výuky, praktickou a teoretickou část výuky hodnotilo jako nejzajímavější 24 odsouzených (44,4%) a pouze 2 odsouzení (3,7%) považovali za nejzajímavější teoretickou část výuky. Tuto část výuky považoval za nejzajímavější odsouzený s vysokoškolským-magisterským vzděláním a odsouzený s vyučením bez maturity. Zjištěné údaje jsou uvedeny v tabulce č. 4.

Tabulka 4 Nejzajímavější části výuky v rekvalifikačním kurzu z pohledu odsouzených

Výuka v rekvalifikačním kurzu	Počet odsouzených	% odsouzených
Praktická část	28	51,9
Teoretická část	2	3,7
Praktická i teoretická část výuky	24	44,4
celkem	54	100

Na největší přínosy vyplývající z absolvování rekvalifikačního kurzu z pohledu odsouzených byla zaměřena položka č. 14. Odsouzení v tomto případě mohli opět volit maximálně 2 odpovědi z nabízených možností a tuto variantu využilo 27 odsouzených (50%). Největší přínos spatřovali odsouzení ve zlepšení svých pracovních možností na trhu práce, a to 32 odsouzených (39,5%). Zlepšení kvality života absolvováním rekvalifikačního kurzu jako největší přínos označilo 22 odsouzených (27,2%). Dále následovala možnost zvýšit si kvalifikaci, kterou volilo 18 odsouzených (22,2%), a 8 odsouzených (9,9%) volilo odpověď zvýšení sebevědomí. Pouze 1 odsouzený (1,2%) využil varianty doplnit jiný přínos v podobě sdělení „že se nají“. Odpovědi zobrazuje graf č. 8.

Graf 8 Největší přínos pro odsouzené z absolvování rekvalifikačního kurzu

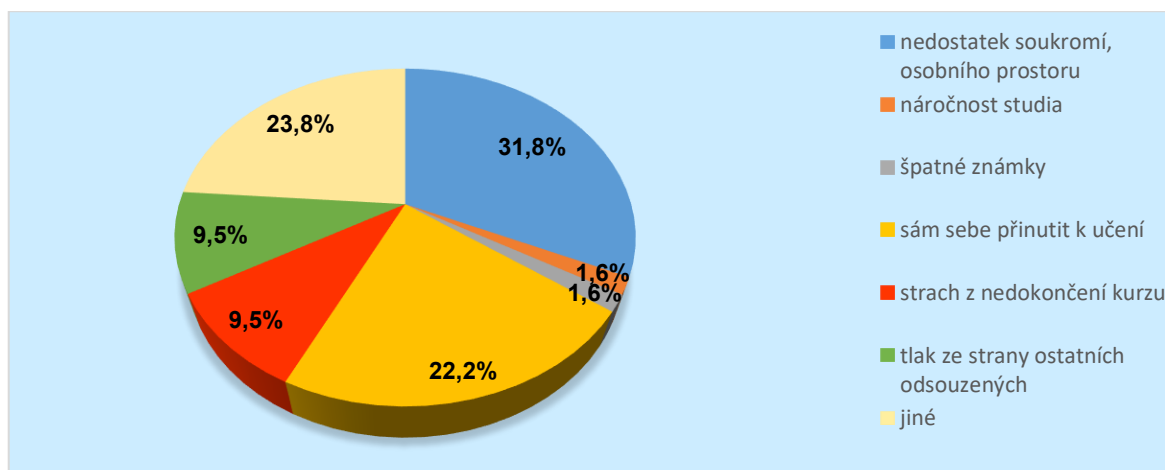
5.3.2 Bariéry ve vzdělávání z pohledu odsouzených

Dílčí výzkumná otázka č. 3. Jaké jsou překážky z pohledu odsouzených v rekvalifikačním vzdělávání?

Oblast bariér ve vzdělávání byla zjišťována prostřednictvím položky č. 12, která se zaměřovala na největší překážky ve vzdělávání v rekvalifikačním kurzu z pohledu odsouzených. I zde mohli odsouzení volit maximálně 2 možnosti z nabízených odpovědí. Označení 2 možností využilo celkem 9 odsouzených (16,7%). Ze všech položek v dotazníku, kde odsouzení mohli označit až 2 odpovědi, využili tuto možnost nejméně. Zajímavým zjištěním bylo, že žádný odsouzený nevnímá nedostatek času na přípravu ke studiu jako překážku, a proto není graficky zobrazena. Tento jev lze odvozovat od charakteru zařízení, ve kterém odsouzení tráví svůj čas a kde jsou jejich životní potřeby institucionálně zabezpečovány, a účastníci kurzu nejsou pracovním zařazení. Naopak v běžném životě se u populace jev nedostatku času stává velmi významnou překážkou v dalším vzdělávání, což vyplývá i ze zveřejněného výzkumného šetření Rabušicové a Rabušic (2008, s. 33) s názvem Vzdělávání dospělých-2005 u populace ČR ve věku 20-65 let, jehož výsledky vychází z celkem 1 413 dotazníků. V části, která se zabývala oblastí situačních bariér bránících v účasti na neformálním vzdělávání dospělých, se objevovala velmi často souhlasná odpověď s přílišnou pracovní zaneprázdněností a tento jev byl dle Rabušicové a Rabušic (2008, s.105-106) zaznamenán celkem u 48% respondentů a byl druhou v pořadí nejsilnější situační bariérou. Tento výsledek byl zaznamenán častěji u mužů než u žen.

Odpověď nedostatku soukromí a osobního prostoru pro studijní přípravu označilo celkem 20 odsouzených (31,8%) a jednalo se o nejčastěji volenou variantu ze strany odsouzených. Zde je třeba vnímat, že vězeňské zařízení je zařízení kolektivního typu a odsouzení nejsou ubytováni jednotlivě. Jedná se o velké ubytovací kapacity a legislativou je přesně vymezen osobní ubytovací prostor. Odpověď jiné uvedlo 15 odsouzených (23,8%). Zajímavým zjištěním bylo velmi časté doplnění odpovědi v podobě, že si odsouzení nejsou žádných překážek vědomi a nevidí v ničem problém. Také se však objevily odpovědi „špatně to v 49 letech leze do hlavy“ nebo „nechodím do práce a nemám tak peníze“. Sám sebe přinutit k učení byla odpověď, kterou volilo celkem 14 odsouzených (22,2%). Strach z nedokončení kurzu a tlak ze strany ostatních odsouzených při dosahování lepších výsledků (vyčnívání z řady) vnímalo v obou případech 6 odsouzených (9,5%). Strach ze špatných známek pocítoval 1 odsouzený (1,6%) a odpověď náročnost studia, které je z pohledu odsouzených

těžké, volil také 1 odsouzený (1,6%). V tomto případě se jednalo o odsouzené se základním vzděláním. Výsledky jsou zobrazeny v grafu č. 9.

Graf 9 Největší překážky ve vzdělávání v rekvalifikačním kurzu z pohledu odsouzených

5.4 Očekávání odsouzených rekvalifikačního vzdělávání

Dílejší výzkumná otázka č. 4. **Mají odsouzení reálnou představu o výši průměrné hrubé měsíční mzdy a chtějí pracovat v daném oboru rekvalifikace?**

Dílejší výzkumná otázka č. 5. **Mají odsouzení zájem o další vzdělávání po ukončení výkonu trestu?**

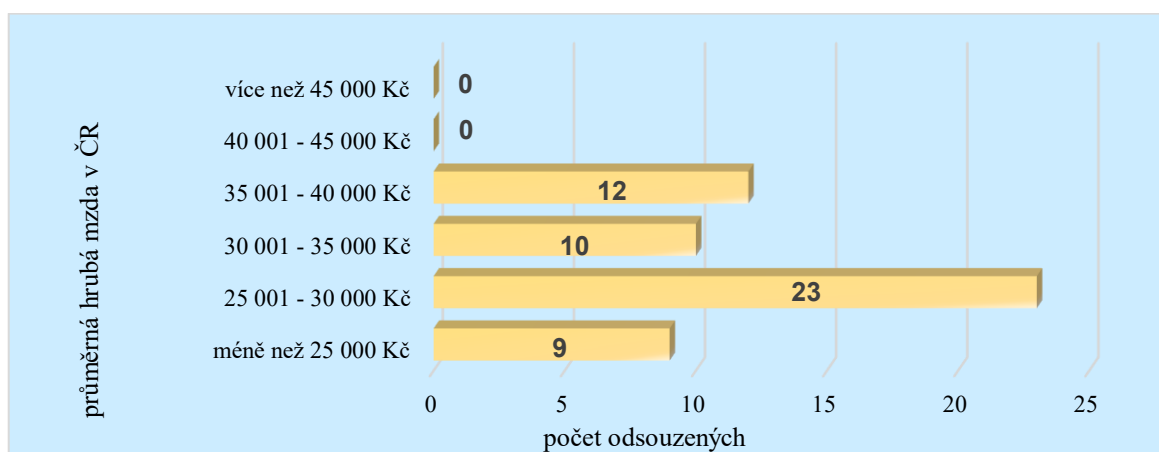
Očekávání odsouzených rekvalifikačního kurzu lze rozdělit do tří částí. První se týká představ odsouzených o výši mzdy ve studovaném oboru a zároveň o výši průměrné hrubé mzdy v ČR. Druhá část se týká zájmu odsouzených po ukončení trestu v oboru pracovat a třetí zájmu o další vzdělávání.

5.4.1 Finanční očekávání

Na finanční očekávání byly zaměřeny položky č. 10 a 11. V obou těchto položkách vybírali odsouzení pouze jednu odpověď. V položce č. 10 bylo zjišťováno, zda odsouzení mají reálnou představu o výši průměrné hrubé mzdy v ČR. V tomto případě byla stanovena mzdová rozpětí v pětistícových intervalech v celkem 6 mzdových pásmech, která začínala nabízenou možností méně než 25.000 Kč až po možnost více než 45.000 Kč.

Odsouzení volili nejčastěji odpověď v mzdovém pásmu 25.001-30.000 Kč, a to v celkem 23 případech (42,6%). Zde je třeba upozornit, že ze zveřejněných údajů Českého statistického

úřadu ze statistické ročenky 2021 vyplývá, že průměrná hrubá měsíční mzda v národním hospodářství v roce 2019 byla 34.605 Kč (Statistická ročenka České republiky, 1993-). Nejvíce volené mzdové pásmo je tedy pod úrovní průměrné hrubé měsíční mzdy ČR. Mzdové pásmo v rozsahu 30.001-35.000 Kč vybralo 10 odsouzených (18,5%). Druhou nejčastější označenou odpovědí bylo mzdové rozpětí 35.001-40.000 Kč, kdy tuto variantu volilo 12 odsouzených (22,2%). Poslední volené pásmo v rozsahu méně než 25.000 Kč bylo zastoupeno u 9 odsouzených (16,7%). Mzdová rozpětí ve výši 40.001-45.000 Kč a rozpětí více než 45.000 Kč nezvolil žádný z odsouzených. Všechny tyto údaje jsou znázorněny v grafu č. 10.

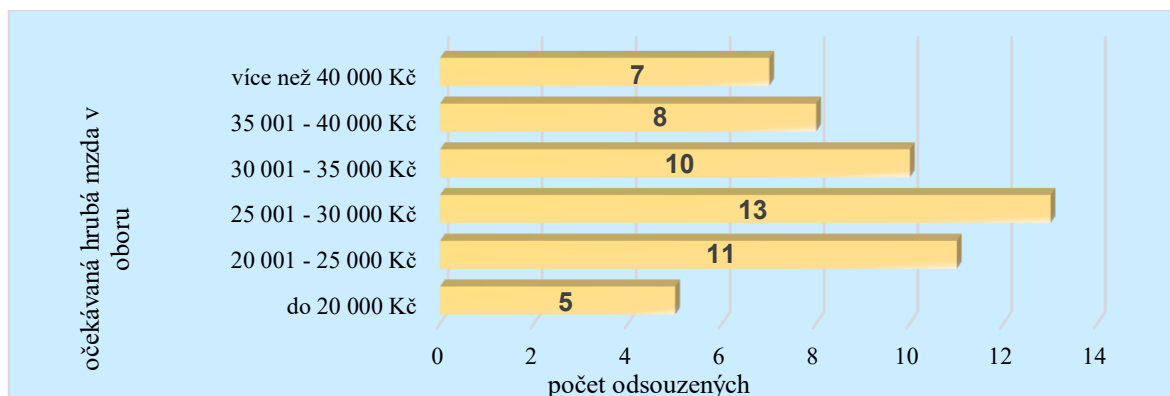

Graf 10 Současná výše průměrné hrubé mzdy v ČR

Položka č. 11 se týkala výše hrubé mzdy, kterou považují odsouzení za odpovídající po ukončení studia a výkonu práce v oboru. Opět byla stanovena mzdová rozpětí hrubé mzdy v šesti pětistícových intervalech, jejich počátek byl stanoven do výše 20.000 Kč a nejvyšší hranice byla více než 40.000 Kč. Nejčastější odpovědí bylo mzdové rozpětí 25.001-30.000 Kč a tuto variantu volilo celkem 13 odsouzených (24,1%). Druhému nejčastějšímu mzdovému rozpětí 20.001-25.000 Kč vybralo 11 odsouzených (20,4%) a dále následovalo mzdové rozpětí 30.001-35.000 Kč, které označilo 10 odsouzených (18,5%). Další v pořadí mzdové rozpětí 35.001-40.000 Kč zvolilo 8 odsouzených (14,8%) a variantu více než 40.000 Kč očekává jako odpovídající po ukončení studia a práci v oboru 7 odsouzených (13%). Oproti tomu méně než 20.000 Kč očekává 5 odsouzených (9,2%).

U této položky se vyskytovaly odpovědi ve všech nabízených možnostech a není zde výrazná preference konkrétního mzdového rozpětí, jak vyplývá z grafu č. 11. Ze zveřejněných údajů Českého statistického úřadu ve statistické ročence 2021 je v sektoru ubytování, stravování a

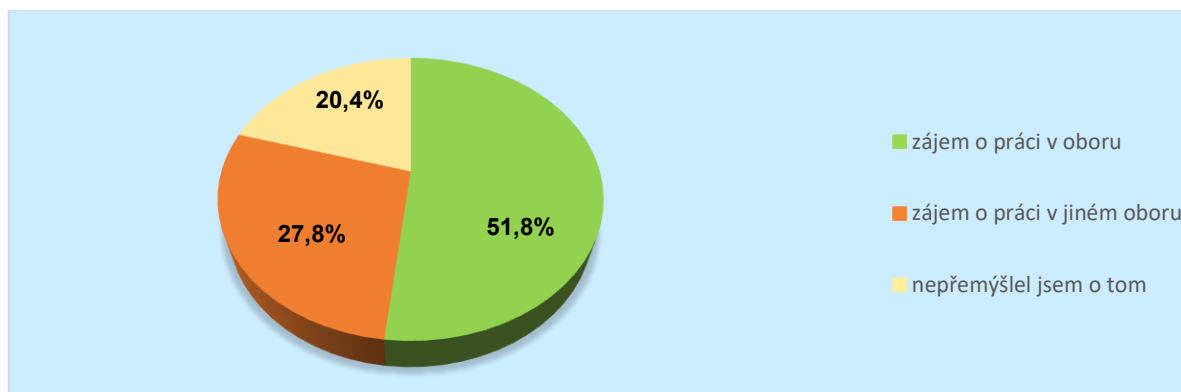
pohostinství v roce 2019 průměrná hrubá měsíční mzda ve výši 20.969 Kč (Statistická ročenka České republiky, 1993-). Většina odsouzených tak očekává při práci v oboru vyšší než reálnou mzdu v oboru.

Graf 11 Očekávaná hrubá mzda po ukončení studia a výkonu práce v oboru

5.4.2 Zájem o práci v oboru

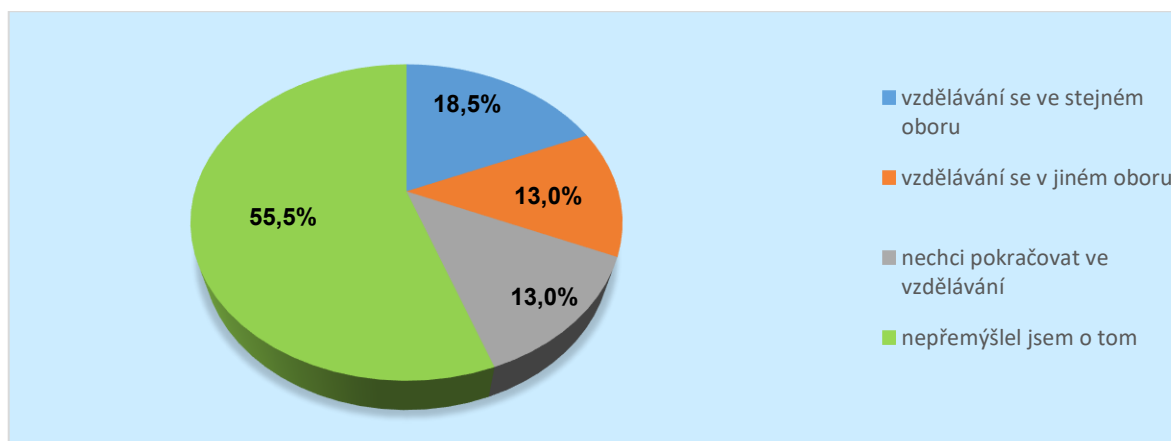
Zájmu o práci po ukončení výkonu trestu se věnovala položka č. 9. Odsouzení se zde vyjadřovali, zda mají zájem o práci ve studovaném oboru, jiném oboru, zda již o práci přemýšleli nebo pracovat nechtějí. Odsouzení měli možnost označit pouze jednu odpověď a rovněž doplnit případný jiný obor, ve kterém by se chtěli uplatnit. Celkem 28 odsouzených (51,8%) projevilo zájem po ukončení výkonu trestu ve studovaném oboru pracovat a práci v jiném oboru se chce věnovat 15 odsouzených (27,8%). V uváděných odpovědích se velmi často vyskytovaly zednické a stavební práce, profese řidiče, protipožárního technika, operátora ve výrobě nebo zájem o internetové podnikání. O budoucí práci ještě nepřemýšlelo celkem 11 odsouzených (20,4%). Odpověď nechci pracovat nezvolil žádný z odsouzených a není tedy v grafu č. 12, který zájem o práci v oboru zobrazuje, uvedena.

Graf 12 Zájem o práci po ukončení výkonu trestu

5.4.3 Zájem o další vzdělávání

Položka č. 15 se zabývala úmyslem odsouzených vzdělávat se dále po ukončení výkonu trestu v navazujícím vzdělávání. Odsouzení zde mohli opět volit pouze jednu odpověď a položka nabízela celkem 4 možnosti volby. 30 odsouzených (55,5%) o dalším vzdělávání dosud nepřemýšlelo. Další variantu vzdělávání se v oboru rekvalifikačního kurzu volilo 10 odsouzených (18,5%). V jiném oboru se chce vzdělávat 7 odsouzených (13%) a stejně tak nechce pokračovat v žádném vzdělávání 7 odsouzených (13%).

Graf 13 Zájem o další vzdělávání po ukončení výkonu trestu

5.5 Hodnocení rekvalifikačního vzdělávání

Dílčí výzkumná otázka č. 6. **Jak byli odsouzení spokojeni s průběhem rekvalifikačního vzdělávání?**

Spokojenost odsouzených s průběhem rekvalifikačního kurzu zjišťovala položka č. 16, která se skládala z 8 výroků zaměřených na výuku, práci učitele, atmosféru v kurzu, doporučení kurzu ostatním odsouzeným a opětovnou účast v kurzu. Jednalo se o uzavřenou položku škálového typu, která byla složena z tvrzení, kde odsouzený mohl odpovídat na škále reprezentující míru souhlasu. Na výběr bylo z 5 možností - souhlasím, spíše souhlasím, nemám názor, spíše nesouhlasím, nesouhlasím. Odsouzený měl volit odpověď, která nejvíce odpovídala jeho postoji. Jednotlivá tvrzení a jejich zastoupení jsou zaznamenána v grafu č. 14.

S výrokem a) **Výklad učitele je srozumitelný** souhlasilo 50 odsouzených (92,6%), spíše souhlasili 3 odsouzení (5,5%) a 1 odsouzený (1,9%) neměl názor. Možnosti spíše nesouhlasím a nesouhlasím nevolil žádný z odsouzených.

U tvrzení **b) Tempo výkladu učitele je vyhovující** možnost souhlasím zvolilo 44 odsouzených (81,5%), možnost spíše souhlasím zvolilo 8 odsouzených (14,7%) a možnost spíše nesouhlasím a nesouhlasím zvolil vždy pouze 1 odsouzený (1,9%). Variantu nemám názor nevolil žádný z odsouzených.

S výrokem **c) Odbornost a připravenost učitele je na vysoké úrovni** souhlasilo 34 odsouzených (63%), spíše souhlasilo 18 odsouzených (33,2%), nesouhlasil 1 odsouzený (1,9%) a 1 odsouzený (1,9%) neměl názor. Odpověď spíše nesouhlasím nezvolil žádný odsouzený.

U výroku **d) Výklad učitele je zajímavý** možnost souhlasím zvolilo 40 odsouzených (74%), možnost spíše souhlasím zvolilo 14 odsouzených (26%) a ostatní možnosti nemám názor, spíše nesouhlasím a nesouhlasím nezvolil žádný odsouzený.

S tvrzením **e) Mám možnost aktivně se zapojit do probíraných témat v rámci dialogu s učitelem** souhlasilo 36 odsouzených (66,7%), spíše souhlasilo 14 odsouzených (25,9%), názor neměli 3 odsouzení (5,5%) a spíše nesouhlasil 1 odsouzený (1,9%). Odpověď nesouhlasím nezvolil žádný odsouzený.

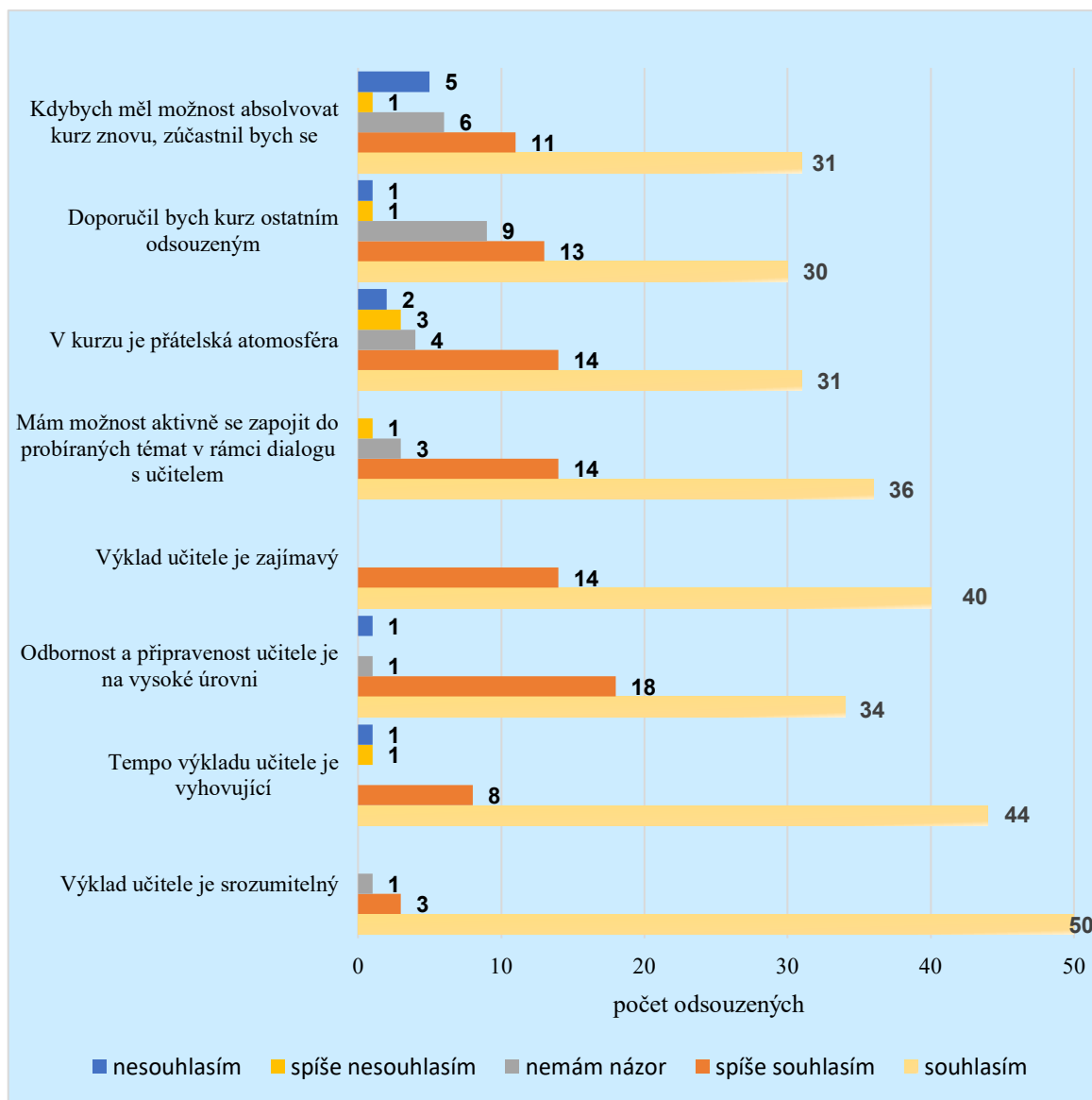
U výroku **f) V kurzu je přátelská atmosféra** možnost souhlasím označilo 31 odsouzených (57,3%), možnost spíše souhlasím zvolilo 14 odsouzených (25,9%), názor neměli 4 odsouzení (7,4%), možnost spíše nesouhlasím označili 3 odsouzení (5,6%) a možnost nesouhlasím zvolili 2 odsouzení (3,8%).

S tvrzením **g) Doporučil bych kurz ostatním odsouzeným** souhlasilo 30 odsouzených (55,5%), spíše souhlasilo 13 odsouzených (24,1%), názor nemělo 9 odsouzených (16,6%), spíše nesouhlasil 1 odsouzený (1,9%) a nesouhlasil také 1 odsouzený (1,9%).

U výroku **h) Kdybych měl možnost absolvovat kurz znovu, zúčastnil bych se** možnost souhlasím vybralo 31 odsouzených (57,3%), možnost spíše souhlasím zvolilo 11 odsouzených (20,4%), názor nemělo 6 odsouzených (11,1%), možnost spíše nesouhlasím zvolil 1 odsouzený (1,9%) a možnost nesouhlasím zvolilo 5 odsouzených (9,3%).

Z výsledků položky č. 16 vyplývá, že s výkladem učitele, jeho odborností, srozumitelností, připraveností, zároveň i možností se aktivně zapojit do dialogu s učitelem je spokojená převážná část odsouzených, což se projevilo vysokým procentem zastoupených odpovědí souhlasím a spíše souhlasím. Hodnocení přátelské atmosféry v kurzu a doporučení kurzu ostatním odsouzeným, případně možnost absolvovat kurz znovu, pokud by to bylo možné,

zvolila více jak polovina odsouzených. Tvrzení nemám názor, spíše nesouhlasím a nesouhlasím volili odsouzení pouze výjimečně.

Graf 14 Hodnocení rekvalifikačního kurzu

6 SHRUTÍ VÝSLEDKŮ ŠETŘENÍ A DISKUSE

Realizace výzkumu probíhala ve Věznici Znojmo a Příbram, v obou případech se jedná o mužskou věznici. Pro výzkum bylo zvoleno dotazníkové šetření z důvodu většího počtu respondentů, kterými byli odsouzení z těchto věznic, účastníci se desetiměsíčního akreditovaného rekvalifikačního kurzu, který se v areálech těchto věznic realizuje prostřednictvím SOU VS ČR a jejich ŠVS. Jedná se o kurz, „Příprava teplých pokrmů“ s označením 65-001-H, v souladu s národní soustavou kvalifikací dle z.č. 179/2006 Sb. o ověřování výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání). V dotazníkovém šetření byli osloveni všichni odsouzení, kteří se účastnili tohoto vzdělávání ve zmiňovaných věznicích a jednalo se o celkem 56 odsouzených. Návratnost dotazníků byla 96,43% (54 dotazníků) a dotazník nebyl vyplněn v 3,57% případů (2 dotazníky). Žádný z vyplněných dotazníků nebylo třeba z důvodu neúplnosti vyřadit.

V předchozí části práce byly zhodnoceny výsledky dotazníkového šetření a tyto byly uspořádány do jednotlivých tematických celků v návaznosti na stanovené dílčí cíle práce. Tyto tvoří obsah hlavního výzkumného cíle, zjistit motivaci odsouzených ve VTOS k rekvalifikačnímu vzdělávání. Shrnutí výsledků šetření je rozděleno dle jednotlivých dílčích cílů.

Úvodní otázky dotazníkového šetření směřovaly k **identifikaci odsouzených** a sloužily ke zjištění, jaká věková skupina, s jakým nejvyšším dosaženým vzděláním a počtem VTOS se vzdělávání v rekvalifikačním kurzu účastní. Z šetření vyplynulo, že nejpočetnější skupinou jsou odsouzení ve věkové kategorii 18-30 let (46,3%), a poté následuje věková kategorie 31-45 let (38,9%). Žádný z odsouzených nebyl starší 61 let. Nejčastěji dosažené nejvyšší vzdělání je u více jak poloviny odsouzených (57,4%) základní a poté následuje vyučen bez maturity (29,6%). V našem výzkumném vzorku byl i 1 odsouzený s vysokoškolským – magisterským vzděláním. Počet VTOS u odsouzených zapojených do rekvalifikačního kurzu byl nejvíce zastoupen v kategoriích 1. a 2. výkon trestu (po 31,5%). Z identifikace odsouzených v porovnání se Statistickou ročenkou Vězeňské služby České republiky 2020 se jedná o odsouzené, které jsou v českých věznicích zastoupeni nejvíce.

Motivace odsouzených k zahájení rekvalifikačního vzdělávání

Z šetření vyplynulo, že 94,3% odsouzených nemá zkušenost s přechozím dalším vzděláváním ve VTOS. Zkušenosti s prací v oboru gastronomie před nástupem výkonu

trestu neměla více jak polovina odsouzených (59,3%). Z tohoto zjištění vyplývá, že se pro velkou skupinu odsouzených jedná o novou studijní i pracovní zkušenost. Nejčastějším motivem pro účast v rekvalifikačním kurzu z uváděných důvodů bylo téměř v polovině případů (46,3%), rozšíření znalostí a získání nových informací. Jak již bylo v předchozím textu uvedeno, k podobným výsledkům dospěla ve vlastním výzkumném šetření i Šauerová (Veteška a Salivarová, 2013), kdy nejčastěji uváděnými motivy v zapojení se do vzdělávací aktivity bylo sebevzdělávání, seberozvoj a rovněž rozšíření kvalifikace. Druhým nejčastěji uváděným motivem v našem výzkumném šetření bylo smysluplné trávení času (26,2%) a samotný zájem o obor byl zastoupen jen 20% případů. Z doporučujících osob k účasti v kurzu byla nejčastěji označovaná, a to v 60,9%, vlastní osoba. Z uvedeného vyplývá, že vlastní rozhodnutí bylo zastoupeno nejsilněji v porovnání s dalšími doporučujícími osobami a jednou z nejméně volených variant byli zaměstnanec/ci věznice, ke které se přiklonilo pouze 4,4% odsouzených. Z vnějších důvodů, které odsouzené motivují k účasti v rekvalifikačním kurzu, je nejvíce zastoupena možnost získání stabilního zaměstnání po skončení výkonu trestu, kterou označilo 31,2% odsouzených. Tato volba dominovala nad ekonomickými důvody, možností dřívějšího podmíněného propuštění nebo umístění na oddíl mezi studujícími. Ze závěru výzkumného šetření v bakalářské práci u Boogové (2021) vyplývá rovněž, že hlavním motivačním faktorem u odsouzených pro účast na vzdělávacích aktivitách je uplatnění se na trhu práce po propuštění z VTOS.

Klady a bariéry rekvalifikačního vzdělávání

Za nejzajímavější část výuky považovali odsouzení zejména praktickou část výuky (51,9%), za ní následovala varianta praktické a teoretické části (44,4%) a nejméně volenou variantou byla část teoretická (3,7%), kterou vybrali 2 odsouzení, z nichž jeden měl vysokoškolské – magisterské vzdělání. Za největší přínos z absolvování rekvalifikačního kurzu považovali odsouzení zlepšení svých pracovních možností na trhu práce, a to v celých 39,5%, dále pak zlepšení kvality života v 27,2% případů a ve 22,2% zvýšení kvalifikace. Právě zvýšení kvalifikace je velmi důležité, jelikož většina odborníků, jak vyplývá z výzkumného šetření Institutu pro kriminologii a sociální prevenci, za největší překážku při hledání zaměstnání po propuštění z VTOS označuje chybějící odbornou kvalifikaci u většinové populace propuštěných, a to v celých 79,88% (Tomášek, 2017).

Z bariér ve vzdělávání, které vnímali odsouzení ze svého pohledu za podstatné, vybírali nejčastěji odpověď nedostatku soukromí. Tato odpověď byla zastoupena v 31,8% případů. Zde upozorňujeme na skutečnost, že vězeňské zařízení je kolektivního typu a odsouzení zde

nejdou ubytování jednotlivě, existují také kapacitní možnosti věznic a legislativou přesně vymezený osobní ubytovací prostor, který musí být dodržen, což má vliv na vnímání soukromí u vězňů. Také v této části mohli odsouzení doplnit jinou odpověď a tuto možnost využilo 23,8% odsouzených. Tito velmi často doplňovali, že si žádných překážek nejsou vědomi. Sám sebe přinutit ke studiu pocíťovalo jako překážku ve vzdělávání 22,2% odsouzených. U překážek nebyla volena bariéra v podobě nedostatku času, která by bránila vzdělávání, což je u běžné populace vnímáno velmi silně, jak vyplývá z výzkumného šetření Rabušicové a Rabušic (2008, s.105-106).

Očekávání účastníků rekvalifikačního vzdělávání

Finanční očekávání směřovalo u odsouzených do oblasti jejich reálné finanční představy o výši průměrné hrubé mzdy v ČR. Odsouzení volili jedno ze 6 nabízených mzdových pásem, ve kterém se průměrná hrubá mzda v ČR nachází. Z výsledků zveřejněných statistických šetření vyplývá, že průměrná hrubá měsíční mzda v národním hospodářství v ČR v roce 2019 byla 34.605,- Kč (Statistická ročenka České republiky, 1993-). Tuto výši obsahovalo pásmo 30.001-35.000 Kč, které volilo jen 18,5% odsouzených. Ve 22,2% případů volili odsouzení pásmo 35.001-40.000 Kč, přičemž další vyšší mzdová pásma nezvolil žádný z odsouzených. Nejčastěji bylo označové mzdové pásmo 25.001-30.000 Kč ve 42,6% případů a pásmo méně než 25.000 Kč volilo 16,7% odsouzených. Jejich představa byla tedy ve více než polovině případů pod zveřejněnou průměrnou hrubou měsíční mzdou v ČR a byla tedy značně podhodnocena.

U finančního očekávání v oblasti mezd, které odsouzení považují za odpovídající po ukončení studia a práce v oboru, měli možnost opět volit ze 6 nabízených mzdových pásem. Zde byly jejich představy značně nadhodnoceny ve srovnání se zveřejněnými statistickými údaji v ČR. V roce 2019 činila průměrná hrubá měsíční mzda v sektoru ubytování, stravování a pohostinství 20.969 Kč (Statistická ročenka České republiky, 1993-). Pásmo, ve kterém se průměrná hrubá mzda v oboru nachází, je 20.001-25.000 Kč a toto volilo pouze 20,4% odsouzených. Zbývající velká část odsouzených (70,4%) volila pásma nad touto hranicí a dokonce pásmo více než 40.000 Kč volilo 13% odsouzených. Naopak nejnižší mzdové pásmo do 20.000 Kč vybralo pouze 9,2% odsouzených. Výsledky tohoto šetření ukazují na značný nesoulad a nereálnost finančních představ ve vztahu ke zveřejněným údajům za práci v oboru.

Zájem o práci v oboru po ukončení VTOS by projevil 51,8% odsouzených, což se jeví velmi příznivě. Ovšem naproti tomu ve 27,8% případů by měli zájem o práci v jiném oboru

a 20,4% odsouzených o tom ještě nepřemýšlelo. Jako velmi pozitivní lze označit situaci, kdy žádný z odsouzených neoznačil odpověď nechci pracovat.

O dalším navazujícím vzdělávání po ukončení VTOS uvažuje pouze 18,5% odsouzených, dalších 13% uvažuje o vzdělávání v jiném oboru a 55,5% odsouzených o dalším vzdělávání dosud nepřemýšlelo. Z uvedeného lze usuzovat, že většina odsouzených se aktuálně soustřeďuje na dokončení kurzu.

Hodnocení rekvalifikačního vzdělávání

V části zaměřené na spokojenost odsouzených s průběhem rekvalifikačního kurzu, které se skládalo celkem z 8 tvrzení a odsouzení se měli na pětibodové škále míry souhlasu až nesouhlasu k jednotlivým výroky vyjádřit, jsme zaznamenali poměrně vysoké procento souhlasných odpovědí ve všech výrocích, které cílily na výuku, práci učitele, atmosféru v kurzu a také na doporučení kurzu ostatním odsouzeným a opětovnou účast v kurzu. Nejvyšší míra souhlasu v 92,6% byla zaznamenána u tvrzení a) Výklad učitele je srozumitelný, b) Tempo výkladu a připravenost učitele je na vysoké úrovni byla hodnocena 81,5% plnou mírou souhlasu, c) Odbornost a připravenost učitele je na vysoké úrovni byla zastoupena souhlasem v 63% případů a za d) Výklad učitele je zajímavý byl pro 74% odsouzených zodpovězen souhlasem. Tvrzení e) Mám možnost aktivně se zapojit do probíraných témat v rámci dialogu s učitelem označilo souhlasem 66,7% odsouzených.

Je třeba upozornit také na to, že u výroky a) až e) se ve vysokém procentu vyskytovaly i odpovědi spíše souhlasím, oproti tomu se pouze jednotlivci vyjadřovali spíše nesouhlasím, nesouhlasím nebo neměli názor, přičemž u některých výroky se některé z těchto názorů nevyskytovaly vůbec. Z hodnocení vyplývá, že se jedná o velmi kladné hodnocení práce učitele ze strany odsouzených.

Tvrzení f) V kurzu je přátelská atmosféra bylo rovněž velmi příznivé, 57,3% odsouzených souhlasilo a 25,9% spíše souhlasilo. Pouze ve dvou případech odsouzený s tímto výroky nesouhlasil. Předposlední tvrzení g) Doporučil bych kurz ostatním odsouzeným označilo souhlasem 55,5% odsouzených a 24,1% jich označilo možnost spíše souhlasím. V tomto případě nemělo názor 16,6% odsouzených, jednalo se o tvrzení, kde odpověď nemám názor dosahovala nejvyššího procenta. Závěrečné tvrzení h) Kdybych měl možnost absolvovat

kurz znovu, zúčastnil bych se, byla zastoupena souhlasným stanoviskem v 57,3% a spíše souhlasilo 20,4% odsouzených a 11,1% jich nemělo názor.

Z tohoto hodnocení lze usuzovat, že odsouzení vnímají atmosféru v kurzu jako přátelskou, dále svou mírou souhlasu doporučují kurz i ostatním odsouzeným, a pokud by měli možnost absolvovat kurz znovu, zúčastnili by se. Obecně lze říci, že tento blok tvrzení vyznívá velmi příznivě jak v oblasti práce učitele, tak atmosféry v kurzu, v doporučeních kurzu ostatním odsouzeným a zároveň i v opakujícím se rozhodnutí účasti absolvovat kurz znovu.

6.1 Doporučení pro praxi

Rekvalifikační vzdělávání pro odsouzené se realizuje pouze v některých věznicích prostřednictvím SOU VS ČR a jeho ŠVS, kdy se většinou jedná o historické budovy, které mají určité kapacitní možnosti a stavebně technický stav. S tím souvisí i nabídka rekvalifikačního vzdělávání, která je poměrně omezená, jak do možnosti realizovat rekvalifikační kurzy, tak i kapacit účasti odsouzených v kurzech. Jsou ale i novější vězeňská zařízení s potenciálem kapacitního růstu, kde tato ŠVS nejsou a bylo by tak možné je nově vybudovat, případně upravit stávající prostory k těmto účelům. Předpokládáme, že je reálné jednotlivé možnosti ze strany Vězeňské služby ČR zvážit a rozšířit nejen počet, ale i kapacity ŠVS ve věznicích. Z výzkumného šetření také vyplynul zájem odsouzených o vzdělávání v oborech zednických a stavebních prací. Kurzy tohoto charakteru ovšem ŠVS nenabízí. Doporučujeme tedy zjišťovat, o které obory by měli odsouzení zájem a také to, které manuální profese aktuálně na pracovním trhu chybí. Ve spolupráci s Úřadem práce pružně reagovat na poptávku trhu práce v souvislosti se zřizováním nových oborů rekvalifikačních kurzů pro odsouzené v rámci ŠVS. Lze také navrhnout realizaci spolupráce Vězeňské služby ČR se vzdělávacími zařízeními, která nabízí možnost rekvalifikačních kurzů v oborech, o které je na pracovním trhu zájem. Tyto snahy by měly být podpořeny vědomím, že odsouzení naleznou uplatnění na trhu práce po VTOS a budou si tak schopni legálně zajistit finanční prostředky. Také je třeba stále zlepšovat podmínky pro studující ve věznicích a hledat nové prostorové možnosti, aby byla zabezpečena nerušená příprava na výuku. Na základě výzkumu také doporučujeme zajistit větší předchozí informovanost odsouzených o možném finančním ohodnocení ve studovaném oboru a celkové mzdové situaci v národním hospodářství, aby nedocházelo k nereálným očekáváním a představám, se kterými budou po výkonu trestu zájemci o práci kalkulovat. Velký význam také přikládáme tomu, aby byli odsouzení průběžně informováni o důležitosti vzdělávání, jelikož se zaměřuje na jejich budoucnost a uplatnění se v běžném životě s dalším efektem vedení řádného života.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala motivací odsouzených ve VTOS ke vzdělávání. Hlavním cílem bylo zjistit, jaká je motivace odsouzených ve VTOS ke vzdělávání, konkrétně k rekvalifikačnímu vzdělávání. K naplnění hlavního cíle práce vedly jednotlivé dílčí výzkumné cíle, které si práce stanovila a tyto zjišťovaly, jaké motivační faktory vedou odsouzené k účasti v rekvalifikačním vzdělávání, jaké jsou největší klady studia a s jakými bariérami se odsouzení potýkají. Velmi důležitá byla i zjištění reálnosti jejich mzdových představ, zájmu pracovat ve studovaném oboru po ukončení VTOS a zájmu o další pokračování ve vzdělávání. Neméně důležitá byla i zjištění spokojenosti odsouzených s rekvalifikačním vzděláváním a výkonem učitele.

Teoretická část vycházela ze zpracování odborné literatury a legislativy. Je složena ze tří částí zaměřených na oblast trestu odnětí svobody, vzdělávání a motivaci.

Na východiska teoretické části navázala část praktická, která se zabývala samotným kvantitativním výzkumem v podobě dotazníkového šetření, který se uskutečnil u odsouzených účastníků se rekvalifikačního kurzu ve Věznici Znojmo a Příbram. Výsledky byly zpracovány pomocí programu MS Excel a byly pro přehlednost zobrazeny graficky. Cíl práce byl naplněn a ze zjištěných údajů vyplývá, že rozšíření si znalostí, získání nových informací a smysluplné trávení času jsou hlavními motivy účasti v rekvalifikačním vzdělávání ze strany odsouzených. Téměř polovina odsouzených považuje za přínos i zlepšení svých možností na trhu práce po ukončení VTOS. Pozitivní je také zjištění, že k účasti v rekvalifikačním vzdělávání vedlo více než polovinu odsouzených jejich vlastní rozhodnutí. Z dalších výsledků šetření je zřejmé, že vysokou oblibu má u odsouzených praktická část výuky oproti části teoretické. Za největší bariéru považují odsouzení nedostatek soukromí pro studijní přípravu. Rozporuplné jsou představy odsouzených o reálné výši průměrné hrubé mzdy v ČR, kdy jsou tyto pod úrovní zveřejněného statistického šetření. Naopak jejich mzdová očekávání po ukončení studia a práce v oboru jsou oproti tomu značně nadhodnocena ve srovnání se zveřejněným statistickým šetřením. O dalším navazujícím vzdělávání po ukončení VTOS dosud odsouzení ve velké míře ještě nepřemýšlí, ale pozitivním zjištěním je, že chtějí v oboru rekvalifikace pracovat a žádný z nich nemá v úmyslu nepracovat. Velmi kladně také odsouzení hodnotí samotný průběh rekvalifikačního kurzu a práci učitele.

Přínos práce lze spatřovat právě ve výše uvedených zjištěních, a to zejména pro Vězeňskou službu, která je organizátorem a realizátorem rekvalifikačního vzdělávání. I když značná část výsledků výzkumného šetření vyznívá příznivě, zajištění větší informovanosti odsouzených by mělo zreálnit jejich finanční očekávání, a to již před nástupem do rekvalifikačního kurzu, a zároveň by se měla Vězeňská služba ČR zabývat i podmínkami, které odsouzení ke své studijní přípravě mají. Práce může být přínosná i pro další osoby z řad studentů a veřejnosti, které se o problematiku vzdělávání odsouzených zajímají, jelikož se stále jedná o problematiku, s níž se lze setkat poměrně zřídka.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ, 2002. *Psychologie a sociologie řízení*. 2. rozš. vyd. Praha: Management Press. ISBN 80-7261-064-3.
2. BOOGOVÁ, Alexandra, 2021. *Vzdělávání dospělých osob ve výkonu trestu odnětí svobody*. Bakalářská práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií. Vedoucí bakalářské práce Zuzana Hrnčířiková.
3. BRUNOVÁ, Markéta, 2020. *Novodobý vývoj a stav vězeňství v České a Slovenské republice*. Praha: Leges. Teoretik. ISBN 978-80-7502-408-4.
4. DRÁPAL, Jakub, Václav JIŘIČKA a Tereza RASZKOVÁ, ed., 2021. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer. Právní monografie (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7676-066-0.
5. DVOŘÁKOVÁ, Miroslava a Michal ŠERÁK, 2016. *Andragogika a vzdělávání dospělých: vybrané kapitoly*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy. ISBN 978-80-7308-694-7.
6. FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA, 2014. *Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0.
7. GIDDENS, Anthony, SUTTON, Philip W., ed., 2013. *Sociologie*. Praha: Argo. ISBN 978-80-257-0807-1.
8. HEINOVÁ, Hana, 2008. *Rozvoj lidských zdrojů sociálních partnerů a motivace pro další vzdělávání: učební manuál*. Praha: ČMKOS. ISBN 978-80-90391-78-9.
9. CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1369-4.
10. JŮZL, Miloslav, 2012. *Penitenciaristika a penologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno. ISBN 978-80-87182-24-6.
11. JŮZL, Miloslav, 2017. *Penitenciaristika jako věda žalární*. Vydání I. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-7452-131-7.
12. MACHOVÁ, Jitka, 2002. *Biologie člověka pro učitele*. Praha: Karolinum, 269 s. ISBN 8071848670.

13. MAŘÁDEK, Vladimír, 2003. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita. ISBN 80-7042-256-4.
14. MUŽÍK, Jaroslav, 2012. *Profesní vzdělávání dospělých*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. Vzdělávání dospělých. ISBN 978-80-7357-738-4.
15. NAKONEČNÝ, Milan, 2014. *Motivace chování*. 3., přeprac. vyd. V Praze: Triton. ISBN 978-80-7387-830-6.
16. PALÁN, Zdeněk a Tomáš LANGER, 2008. *Základy andragogiky*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-58-7.
17. PALEČEK, Lukáš, 2017. *Věznice borská*. Plzeň: Starý most. ISBN 978-80-87338-76-6.
18. PLAMÍNEK, Jiří, 2014. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 2., rozš. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4806-1.
19. PRŮCHA, Jan a Jaroslav VETEŠKA, 2012. *Andragogický slovník*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3960-1.
20. RABUŠICOVÁ, Milada a Ladislav RABUŠIC, ed., 2008. *Učíme se po celý život?: o vzdělávání dospělých v České republice*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4779-2.
21. RASZKOVÁ, Tereza a Stanislava SVOBODA HOFERKOVÁ, 2018. *Kapitoly z penologie I: vězeňství*. Vydání: druhé, rozšířené a aktualizované. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-716-9.
22. SOCHŮREK, Jan, 2007 [i.e. 2008]. *Úvod do penologie*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-287-6.
23. TOMÁŠEK, Jan, 2017. *Zaměstnání jako faktor desistence*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). ISBN 978-80-7338-166-0.
24. UHLÍK, Jan, 2006. *Historie věznění a vězeňství v Čechách*. Praha: Institut vzdělávání Vězeňské služby ČR.
25. VÁGNEROVÁ, Marie, 2004. *Základy psychologie*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0841-3.

26. VETEŠKA, Jaroslav, 2010. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-98-3.
27. VETEŠKA, Jaroslav, 2015. *Mediace a probace v kontextu sociální andragogiky*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-898-7.
28. VETEŠKA, Jaroslav a Michaela TURECKIOVÁ, 2008. *Kompetence ve vzdělávání*. Praha: Grada. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1770-8.
29. VETEŠKA, Jaroslav a Jarmila SALIVAROVÁ, ed., 2013. *Vzdělávání dospělých - příležitosti a úskalí v globalizovaném světě*. Praha: Educa Service. ISBN 978-80-87306-12-3.

Časopisy

1. KÝR, Aleš, 2019. Konference k 200. výročí narození Františka Josefa Řezáče. *České vězeňství*. Praha: Vězeňská služba České republiky, (1). ISSN 1213-9297.

Elektronické zdroje

1. DRAHÝ, František, HŮRKA, Jindřich a PETRAS Michal, 2018. *SARPO Charakteristiky odsouzených v českých věznicích*. Vězeňská služba České republiky. [online]. [cit. 2022-02-11]. ISBN 978-80-270-5197-7. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/sarpo/sarpo-charakteristiky-odsouzenych-v-ceskych-veznicich.pdf>. Deskriptivní studie
2. Evropská vězeňská pravidla z roku 2006. ©2022. *Kancelář veřejného ochránce práv* [online]. [cit.2022-02-11]. Dostupné z : https://www.ochrance.cz/aktualne/prelozili_jsme_aktualizovana_evropska_vezenska_pravidla_nove_pocitaji_i_s_povinnym_zverejnovanim_zprav_kontrolnich_organu/
3. Koncepce vězeňství do roku 2025. ©2022. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/ostatni/koncepce-vezenstvi.pdf>
4. *Statistická ročenka České republiky: Statistical yearbook of the Czech Republic* [online], 1993-. Praha: Český spisovatel [cit. 2022-02-15]. ISBN 978-80-250-3166-7. ISSN 1211-

4812. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/143520724/32019821.pdf/b741d5a1-5ea0-4698-843d-4bcaa3ac6c20?version=1.1>
5. Statistická ročenka Vězeňské služby České republiky 2020. ©2022. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2020.pdf>
 6. Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR. ©2022. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2022-02-11]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/sekce/skolska-vzdelavaci-strediska>
 7. Vazební věznice a ÚpVZD Praha Pankrác. ©2022. *Vězeňská služba České republiky* [online]. [cit. 2022-03-05]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/vazebni-veznice-praha-pankrac/clanky/detail/slavnostni-otevreni-noveho-detencniho-ustavu-ve-vv-a-upvzd-praha-pankrac>

Zákony a vyhlášky

1. ČESKO, 1992. Zákon č. 555 ze dne 17. listopadu 1992 o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 112, s. 3298-3302. Dostupné také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=555/1992&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
2. ČESKO, 1993. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2 ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 1, s. 17-23. Dostupné také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=1/1993&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
3. ČESKO, 1999a. Zákon č. 169 ze dne 30. června 1999 o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 58, s. 3170-3187. Dostupné také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=o%20v%c3%bdkonu%20trestu%20odn%c4%9bt%c3%ad%20svobody&typeLaw=zakon&what=Text_v_annotaci
4. ČESKO, 1999b. Vyhláška č. 345 ze dne 21. prosince 1999 řád výkonu trestu odnětí svobody. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 110, s. 7568-7586. Dostupné také

- z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=%c5%99%c3%a1d%20v%c3%bdkonu%20trestu%20odn%c4%9bt%c3%ad%20svobody&typeLaw=zakon&what=Text_v_annotaci
5. ČESKO, 2004. Zákon č. 435 ze dne 13. května 2004 o zaměstnanosti. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 143, s. 8270-8316. Dostupné také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=435/2004&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
 6. ČESKO, 2006. Zákon č. 179 ze dne 30. března 2006 o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání). In: *Sbírka zákonů České republiky*. Částka 61, s. 2097-2111. Dostupné také z: https://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=179/2006&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy
 7. ČESKO, 2007. Nařízení ministra spravedlnosti č. 1/2007, kterým se zřizuje škola pro osoby ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody ve znění pozdějších předpisů. Č.j.: 106/7/2007-50/033. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/stredni-odborne-uciliste/ostatni/ke-stazeni/vz-sou-19-20.pdf>.

Ostatní použité zdroje

1. Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR, 2021. Dopis informace k rekvalifikačnímu kurzu č.j. VS-203465/ČJ-2021-804900. *Vězeňská služba České republiky*.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

ČR	Česká republika
ŘVTOS	Řád výkonu trestu odnětí svobody
SARPO	Souhrnná Analýza Rizik a Potřeb Odsouzených
Sb.	Sbírka
SOU VS ČR	Střední odborné učiliště Vězeňské služby ČR
ŠVS	Školská vzdělávací střediska
ÚpVZD	Ústav pro výkon zabezpečovací detence
VTOS	Výkon trestu odnětí svobody

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Vztah mezi potřebami a incentivami.....	29
Obrázek 2 Maslowova pyramida lidských potřeb	32

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Členění odsouzených dle nařízeného typu věznice v roce 2020	21
Tabulka 2 Fyzický počet zaměstnanců Vězeňské služby ČR (k 31.12.)	21
Tabulka 3 Členění dalšího profesního vzdělávání	24
Tabulka 4 Nejzajímavější části výuky v rekvalifikačním kurzu z pohledu odsouzených ...	48

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Věk odsouzených.....	42
Graf 2 Nejvyšší dosažené vzdělání.....	43
Graf 3 Počet výkonů trestu	44
Graf 4 Zkušenost s prací v oboru gastronomie (stravování, pohostinství) před nástupem výkonu trestu.....	45
Graf 5 Osobní důvody vedoucí k účasti v rekvalifikačním kurzu	46
Graf 6 Osoby, které doporučily účast v rekvalifikačním kurzu.....	46
Graf 7 Důvody účasti v rekvalifikačním kurzu	47
Graf 8 Největší přínos pro odsouzené z absolvování rekvalifikačního kurzu	48
Graf 9 Největší překážky ve vzdělávání v rekvalifikačním kurzu z pohledu odsouzených	50
Graf 10 Současná výše průměrné hrubé mzdy v ČR.....	51
Graf 11 Očekávaná hrubá mzda po ukončení studia a výkonu práce v oboru.....	52
Graf 12 Zájem o práci po ukončení výkonu trestu	52
Graf 13 Zájem o další vzdělávání po ukončení výkonu trestu.....	53
Graf 14 Hodnocení rekvalifikačního kurzu	55

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha P I: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK

Dobrý den,

jmenuji se Radka Chlupová a jsem studentkou univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, obor Sociální pedagogika. Tento dotazník je součástí mé bakalářské práce, která se zabývá motivací osob ve výkonu trestu odnětí svobody ke vzdělávání. Výsledky získané z těchto dotazníků budou použity výhradně pro zpracování této práce.

Dotazník je anonymní, snažte se prosím odpovědět na všechny otázky. Zajímá mě Váš osobní názor. Vaši volbu označte křížkem, příp. na otázku odpovězte.

Velice Vám děkuji za Váš čas a ochotu tento dotazník vyplnit.

1. Do jaké věkové kategorie patříte?

- 18 – 30 let
- 31 – 45 let
- 46 – 60 let
- 61 let a více

2. Pokolikáté jste aktuálně ve výkonu trestu? (uved'te číslo)

.....

3. Jaké je vaše nejvyšší dosažené vzdělání?

- Základní vzdělání
- Vyučen bez maturity
- Vyučen s maturitou
- Středoškolské vzdělání s maturitou
- Vyšší odborné
- Vysokoškolské vzdělání – bakalářské
- Vysokoškolské vzdělání – magisterské

4. Absolvoval jste již v předchozím období výkonu trestu nějaký rekvalifikační kurz, příp. učební obor? (neuvádějte zájmový kroužek)

Ne, neabsolvoval

Ano, absolvoval (uved'te jaký, název)

5. Měl jste před nástupem výkonu trestu zkušenost s prací v oboru gastronomie (stravování, pohostinství)? (označte křížkem 1 možnost)

Pracoval jsem v oboru déle než rok

Pracoval jsem v oboru krátkodobě (brigády apod.)

Nepracoval, ale o obor jsem se zajímal (můj koníček)

Nepracoval jsem v oboru

Jiné (doplňte)

6. Které z těchto osobních důvodů Vás vedly k účasti v rekvalifikačním kurzu? (označte křížkem maximálně 2 možnosti)

Zájem o obor (baví mě to)

Rozšířit si znalosti, získat nové informace

Smysluplně strávit čas

Jiné (doplňte)

7. Které z těchto osob Vám doporučily účast v rekvalifikačním kurzu? (označte křížkem maximálně 2 možnosti)

Z podnětu rodiny

Z podnětu přátel

Z podnětu spoluvězňů/ně

Z podnětu zaměstnanců/ce věznice

Z vlastního podnětu (já sám)

Jiná osoba (doplňte)

8. Které z těchto důvodů Vás přiměly k účasti v rekvalifikačním kurzu?
(označte křížkem maximálně 2 možnosti)

- Ekonomické důvody
(neplacení nákladů výkonu trestu po dobu studia, pobírání stipendia za účast v kurzu, stravní přírůvek)
- Možnost dřívějšího podmíněného propuštění v souvislosti s příznivým vyhodnocením programu zacházení
- Umístění na standardní oddíl mezi studujícími
- Možnost dosažení vyššího finančního ohodnocení na trhu práce po skončení výkonu trestu
- Možnost získání stabilního zaměstnání po skončení výkonu trestu
- Začít své vlastní podnikání v oboru
- Jiné (doplňte)

9. Po ukončení výkonu trestu mám zájem pracovat:

- Ve studovaném oboru
- V jiném oboru (doplňte)
- Nevím (nepřemýšlel jsem o tom)
- Nechci pracovat

10. Jaká je podle Vás současná výše průměrné hrubé mzdy v České republice?

- méně než 25.000 Kč
- 25.001 Kč - 30.000 Kč
- 30.001 Kč - 35.000 Kč
- 35.001 Kč - 40.000 Kč
- 40.001 Kč - 45.000 Kč
- více než 45.000 Kč

11. Jakou výši hrubé mzdy považujete za odpovídající po ukončení studia a výkonu práce v oboru?

- do 20.000,- Kč
- 20.001 Kč - 25.000 Kč
- 25.001 Kč - 30.000 Kč
- 30.001 Kč - 35.000 Kč
- 35.001 Kč - 40.000 Kč
- více než 40.000 Kč

12. Co je pro Vás největší překážkou ve vzdělávání v rekvalifikačním kurzu?
(označte křížkem maximálně 2 možnosti)

- Nedostatek času na studijní přípravu do kurzu
- Nedostatek soukromí, osobního prostoru pro studijní přípravu
- Náročnost studia (z mého pohledu je to těžké)
- Špatné známky (hodnocení)
- Sám sebe přinutit k učení
- Strach z nedokončení rekvalifikačního kurzu
- Tlak ze strany ostatních odsouzených při dosahování lepších výsledků (vyčínění z řady)
- Jiné (uveďte)

13. Která část výuky je z Vašeho pohledu v rekvalifikačním kurzu nejzajímavější?

- Praktická část výuky
- Teoretická část výuky
- Praktická i teoretická část výuky

14. V čem spatřujete největší přínos z absolvování rekvalifikačního kurzu?
(označte křížkem maximálně 2 možnosti)

- Zvýšení kvalifikace
- Zlepšení pracovních možností na trhu práce
- Zvýšení sebevědomí
- Zlepšení kvality života
- Jiné (uveďte):

15. Máte v úmyslu se vzdělávat dále po ukončení výkonu trestu v navazujícím vzdělávání?

- Chci pokračovat v dalším vzdělávání se v oboru rekvalifikačního kurzu
- Chci se vzdělávat v jiném oboru
- Nechci pokračovat v žádném vzdělávání
- Ještě jsem o tom nepřemýšlel

16. Jak hodnotíte následující tvrzení?
(zakřížkujte odpověď, s kterou souhlasíte)

Tvrzení:	souhlasím	spíše souhlasím	nemám názor	spíše nesouhlasím	nesouhlasím
a) Výklad učitele je srozumitelný					
b) Tempo výkladu učitele je vyhovující					
c) Odbornost a připravenost učitele je na vysoké úrovni					
d) Výklad učitele je zajímavý					
e) Mám možnost aktivně se zapojit do probíraných témat v rámci dialogu s učitelem					
f) V kurzu je přátelská atmosféra					
g) Doporučil bych kurz ostatním odsouzeným					
h) Kdybych měl možnost absolvovat kurz znovu, zúčastnil bych se					